

Taru Huttunen ja Hanna Tolmunen

Työtoimintaa vai kuntouttavaa työtoimintaa?

Toimintaterapian mahdollisuudet

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Toimintaterapia (AMK)

Toimintaterapian tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

8.5.2025

Tiivistelmä

Tekijä(t):	Taru Huttunen ja Hanna Tolmunen
Otsikko:	Työtoimintaa vai kuntouttavaa työtoimintaa? Toimintaterapian mahdollisuudet
Sivumäärä:	56 sivua + 4 liitettä
Aika:	8.5.2025
Tutkinto:	Toimintaterapeutti (AMK)
Tutkinto-ohjelma:	Toimintaterapian tutkinto-ohjelma
Ohjaaja(t):	Lehtori Jasu Forss Lehtori Jari Pihlava

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli lisätä tietoisuutta toimintaterapeuttisesta osaamisesta työkyvyn edistämisessä kuntouttavassa työtoiminnassa. Toimintaterapeutit ovat työ- ja toimintakyvyn asiantuntijoita, mutta heidän osaamisensa hyödyntäminen työkyvyn edistämisen saralla näyttyy edelleen vuonna 2024 vähäisenä. Tämä voi johtua monista tekijöistä, kuten tiedon puutteesta. Tavoitteenamme oli kartoittaa, miten toimintaterapeutit voivat tukea pitkäaikaistyöttömien asiakkaiden työkykyä kuntouttavassa työtoiminnassa. Opinnäytetyön toimeksiantaja on Kouvolan Aikuiskoulutussäätiö, joka on Kymenlaakson hyvinvointialueen työnhakija-asiakkaille kuntouttavaa työtoimintaa tarjoava säätiö.

Opinnäytetyömme tarjoaa tietoa toimintaterapeuttisen osaamisen hyödyntämisestä pitkäaikaistyöttömien asiakkaiden työkyvyn edistämiseksi kuntouttavassa työtoiminnassa. Opinnäytetyömme aihe palvelee toimintaterapia-alan opiskelijoita sekä kuntouttavassa työtoiminnassa työskenteleviä toimintaterapeutteja. Myös muut työkyvyn edistämisen saralla työskentelevät tahot voivat saada lisätietoa toimintaterapeuttisesta osaamisesta työkyvyn edistämisen parissa.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisen tutkimuksen periaatteiden keinoin teemahaastattelua hyödyntäen. Haastattelimme viittä pitkäaikaistyöttömien asiakkaiden kanssa työskentelevää toimintaterapeuttia ympäri Suomen. Toimintaterapeutit joko työskentelivät, olivat työskennelleet tai tekivät verkostotyötä kuntouttavaan työtoimintaan. Haastattelut toteutettiin talven 2024 aikana. Aineisto analysoitiin teoria- ja aineistolähtöisesti.

Tulosten perusteella toimintaterapeuttiselle asiantuntemukselle on tarvetta kuntouttavassa työtoiminnassa. Toimintaterapeuteilla on useita keinoja edistää pitkäaikaistyöttömien asiakkaiden työkykyä, kuten työ- ja toimintakyvyn arvioiminen sekä toiminnan ja ympäristön muokkaaminen.

Avainsanat: Toimintaterapia, työkyky, toimintakyky, kuntouttava työtoiminta

Tämän opinnäytetyön alkuperä on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

Abstract

Author(s): Taru Huttunen and Hanna Tolmunen
Title: Employment or rehabilitative work? The potential of occupational therapy
Number of Pages: 56 pages + 4 appendices
Date: 8 May 2025

Degree: Bachelor of Health Care
Degree Programme: Occupational Therapy
Instructor(s): Jasu Forss, Senior Lecturer
Jari Pihlava, Senior Lecturer

The purpose of our thesis was to raise awareness of occupational therapy skills in promoting work ability in rehabilitative work. Occupational therapists are experts in functional capacity and work ability, but using their competence in the field of work ability promotion was still low in 2024. This can be due to many factors, including lack of information. Our aim was to explore how occupational therapists can support the work ability of long-term unemployed clients in rehabilitative work. The client of the thesis was Kouvola Adult Education Foundation, which provides rehabilitative work for job seekers in the Kymenlaakso wellbeing services county.

Our thesis provides information on the use of occupational therapy skills to promote the work ability of long-term unemployed clients in rehabilitative work. The topic of our thesis serves occupational therapy students and occupational therapists working in rehabilitative work. Other actors working in the field of work ability promotion can also learn more about the significance of occupational therapy skills in it.

The thesis followed the principles of qualitative research. We conducted five theme interviews with occupational therapists working with long-term unemployed clients around Finland. The interviewed occupational therapists were either working, had worked or were networking in rehabilitative work. The data was analysed using a theoretical and data-driven approach.

Based on the results, there is a need for occupational therapy expertise in rehabilitative work. Occupational therapists have several tools to promote the work ability of long-term unemployed clients, such as assessing work ability and functional capacity and modifying activities and environments.

Keywords: occupational therapy, work ability, functional capacity, rehabilitative work

The originality of this thesis has been checked using Turnitin Originality Check service.

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Keskeiset käsitteet	7
2.1	Kuntouttava työtoiminta	7
2.2	Toimintaterapia	9
2.3	PEO-malli	10
2.4	Toimintakyky	13
2.5	Työ	15
2.5.1	Työkyky	16
2.5.2	Työttömyys	19
3	Opinnäytetyön tavoite, tarkoitus ja tutkimuskysymys	20
4	Opinnäytetyön toteutus	21
4.1	Laadullinen tutkimus ja teemahaastattelu	21
4.2	Aineiston keruu	22
4.3	Aineiston analysointi	23
5	Tulokset	25
5.1	Ihminen	25
5.1.1	Yksilöohjaus	26
5.1.2	Toimintakyvyn edistäminen	27
5.1.3	Voimavarojen edistäminen	29
5.2	Toiminta	30
5.3	Ympäristö	32
5.3.1	Sosiaalinen ympäristö	33
5.3.2	Fyysinen ympäristö	33
5.3.3	Kulttuurinen ympäristö	34
5.3.4	Institutionaalinen ympäristö	36
5.3.5	Ympäristön ja asiakkaan tarpeiden yhteensovittaminen	38
5.3.6	Ohjaus, neuvonta, konsultaatio	38
5.3.7	Puolesta puhuminen	39
6	Johtopäätökset	40
6.1	PEO-malli kuntouttavassa työtoiminnassa	42
6.2	Työkykytalo kuntouttavassa työtoiminnassa	43
7	Pohdinta	44

7.1	Luotettavuus, eettisyys ja tutkimusetiikka	45
7.2	Jatkotutkimusideat	47
	Lähteet	49

Liitteet

Liite 1. Haastattelurunko

Liite 2. Analyysitaulukko

Liite 3. Tiedote tutkimuksesta

Liite 4. Tutkittavan kirjallinen suostumuslomake

1 Johdanto

Työttömyyden kasvu on valitettavan ajankohtainen ilmiö. Vuoden 2025 tammikuussa työttömien määrä oli kasvanut 38 000 henkilöllä vuoden takaiseen verrattuna. (Tilastokeskus 2025.) Työtön väestö kokee usein heikompaa terveyttä työssä käyvään väestöön verraten (Oivo & Kerätär 2018: 19). Työttömyys voi pitkittyä eri syistä, kuten mielenterveyden haasteista. Henkilöstä tulee pitkäaikaistyötön, kun työttömyys on kestänyt yhtäjaksoisesti vuoden verran (Tilastokeskus a). Pitkäaikainen työttömyys syrjäyttää ihmistä yhteiskunnasta (Mäntyneva 2020: 14), heikentää elämänlaatua, toimintakykyä, fyysistä- ja psyykkistä terveyttä (Vaarama 2011: 19) sekä lisää sairastavuutta (Oivo & Kerätär 2018: 19).

Vuoden 2025 alusta työvoimapaalvelut siirtyivät valtiolta kuntien järjestettäväksi työ- ja elinkeinotoimistojen lakkauttamisen myötä. Uudistuksen tavoite on yhdenvertaisempien palveluiden tarjoaminen lähempänä henkilö- ja yritysasiakkaita (Työ- ja elinkeinoministeriö 2024.) Samaan aikaan TE-toimistojen lakkauttamisen kanssa tuli voimaan uusi laki työllistymisen monialaisesta edistämisestä (381/2023), jonka tarkoitus on edistää työttömien työllistymistä avoimille työmarkkinoille tarjoamalla Kelan kuntoutuspalveluja, sosiaali- ja terveystyöpalveluja, työvoimapaalveluja sekä muita työllistymistä edistäviä palveluja asiakkaan palvelutarpeen mukaisesti.

Opinnäytetyömme tarkastelee toimintaterapeuttien työtä työllistymistä edistävän palvelun eli kuntouttavan työtoiminnan parissa. Aihe on ajankohtainen, sillä työssä jaksaminen ja työkyvyttömyyden ehkäisy on mainittu tärkeimpinä kuntoutustieteen tutkimusalueina (Härkäpää & Martin & Järvikoski 2015: 62). Lisäksi hallituskauden 2023–2027 tavoite on työllisyyden kasvattaminen julkisen talouden vahvistumiseksi. Tavoite pyritään savuttamaan mm. uudistuksien, kuten työllisyyden helpottamisen, kansainvälisen rekrytoinnin ja työhyvinvoinnin parantamisen avulla. Lisäksi keskitytään työkyvyn edistämiseen esim. kuntouttavan työtoiminnan keinoin. (Valtioneuvosto 2023: 60, 64.)

Vaikka toimintaterapeuttien ydinosaamiseen lukeutuu työkyvyn arviointi (Halonen 2022) ja edistäminen, heidän osaamistaan työllistymisen edistämisen saralla esimerkiksi kuntouttavassa työtoiminnassa hyödynnetään edelleen vuonna 2024 vähän. Opinnäytetyömme tarkoituksena on lisätä ymmärrystä toimintaterapeuttisesta osaamisesta

työkyvyn edistämässä kuntouttavassa työtoiminnassa. Tavoitteena on kartoittaa, miten toimintaterapeutit voivat tukea pitkäaikaistyöttömien asiakkaiden työkykyä kuntouttavassa työtoiminnassa.

Opinnäytetyö on toteutettu yhteistyössä Kouvolan Aikuiskoulutussäätiön kanssa. Kouvolan Aikuiskoulutussäätiö on kolmannen sektorin palvelu, joka tarjoaa kuntouttavaa työtoimintaa Kymenlaakson hyvinvointialueen työnhakija-asiakkaille. Säätiö tarjoaa asiakkailleen erilaista työpaja- ja ryhmätoimintaa sekä yksilöohjausta. Toiminnan tarkoituksena on vahvistaa elämän- ja arjenhallintaa sekä työ- ja toimintakykyä ehkäisemällä työttömyydestä aiheutuvia kielteisiä vaikutuksia toimintakyvyssä, kuten syrjäytymistä. (Kouvolan Aikuiskoulutussäätiö.) Opinnäytetyön aihe muodostui keskusteluissa yhteistyökumppanin kanssa.

Opinnäytetyömme aihe palvelee toimintaterapia-alan opiskelijoita sekä kuntouttavassa työtoiminnassa työskenteleviä toimintaterapeutteja. Toivomme, että voimme tarjota opiskelijoille ja alan ammattilaisille tietoa, kuinka toimintaterapeutista osaamista voi hyödyntää pitkäaikaistyöttömien asiakkaiden työkyvyn edistämässä kuntouttavassa työtoiminnassa. Myös muut työkyvyn edistämisen saralla työskentelevät tahot voivat saada lisätietoa toimintaterapeutillisesta osaamisesta työkyvyn edistämisen parissa.

Aineiston keruussa ja analysoinnissa hyödynnämme toimintaterapian teorioista Person-Environment-Occupation (PEO) -mallia (Law ym. 1996) sekä kuntouttavaan työtoimintaan soveltuvien osien Työterveyslaitoksen Työkykytalo-mallia (Ilmarinen 2006). PEO-mallin avulla pyrimme varmistamaan, että kartoitamme toimintaterapian näkökulmasta merkityksellisiä asioita. Työkykytalo-malli auttaa havainnollistamaan työkyvyn moniulotteisuutta ja lisäämään ymmärrystä, mitkä tekijät vaikuttavat työkykyyn.

2 Keskeiset käsitteet

2.1 Kuntouttava työtoiminta

Kuntouttava työtoiminta on sekä sosiaalihuoltolain mukainen sosiaalipalvelu, että työtömyysturvallain mukainen työllistymistä edistävä palvelu (Oivo & Kerätär 2018: 42; Kuntaliitto 2024), jonka järjestämisestä vastaa sosiaali- ja terveysministeriö (Sosiaali- ja terveysministeriö). Lailla pyritään parantamaan pitkään työttömänä olleen henkilön työ-

listymisedellytyksiä sekä mahdollistaa osallistumista koulutukseen ja työvoimaviranomaisen tarjoamaan työvoimapalveluun (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 399/2023). Palvelun tarkoitus on edistää työ- ja toimintakykyä ja sen asiakkaaksi voidaan ohjata, kun on ollut pitkään osallistumatta julkisiin työvoimapalveluihin tai työhön (Sosiaali- ja terveysministeriö), on vailla opiskelupaikkaa ja saanut toimeentulotukea (Mäntyneva 2020: 13). Kuntouttavan työtoiminnan palvelut ovat viimesijaisia (Mäntyneva 2020: 13) ja niiden tarkoituksena on edistää työ- ja toimintakyvyn lisäksi myös asiakkaiden elämän- ja arjenhallintaa (Sosiaali- ja terveysministeriö) sekä työllistymistä avoimille työmarkkinoille (Mäntyneva 2020: 13). Jotta asiakkaat saisivat kuntouttavan työtoiminnan palveluista parhaan mahdollisen hyödyn, kaivataan moniammatillista osaamista niin sosiaali-, terveys-, kuntoutus- kuin työllisyyspalveluiden ammattilaisilta (Terveysten ja hyvinvoinninlaitos 2023).

Kuntouttavassa työtoiminnassa asiakkaalle suunnitellaan palvelukokonaisuus, jossa huomioidaan asiakkaan henkilökohtainen tilanne, joka määrittelee palvelut, joita asiakkaalle tullaan tarjoamaan. Palvelukokonaisuus kirjataan aktivointisuunnitelmaan tai monialaiseen työllistymissuunnitelmaan. (Sosiaali- ja terveysministeriö.) Hyvinvointialueet voivat järjestää kuntouttavaa työtoimintaa itse, yhteistoiminnassa muiden hyvinvointialueiden kanssa tai hankkimalla palvelua muilta palvelun tuottajilta. Hyvinvointialueiden lisäksi muita palvelun tuottajia ovat kunta, valtio, säätiö ja yhdistys sekä uskonnollinen yhteisö. (Terveysten ja hyvinvoinninlaitos 2023.) Laki kuntouttavasta työtoiminnasta ei määritä palvelun sisältöä ja toimintamuotoja. Toiminnan tulisi olla tavoitteellista, asiakkaalle mielekästä ja riittävän haastavaa työ- ja toimintakyky huomioiden. Tarkoitus on myös parantaa elämänhallintaa ja edistää työllistymisen mahdollisuuksia. (Lindqvist & Oksala & Pihlman 2001: 47–48.) Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvalla henkilöllä maksetaan työttömyysetuuksien tai työmarkkinatuen lisäksi kulukorvauksia yhdeksän euroa päivässä (Kansaneläkelaitos).

Kuntouttavasta työtoiminnasta ja sen merkityksestä asiakkaille sekä toimivuudesta on tehty jonkin verran tutkimusta. Mäntynevan etnografisessa tutkimuksessa (2020) on havaittu kuntouttavalla työtoiminnalla olevan kuntouttavaa, toimintakykyä ylläpitävää sekä terapeuttista merkitystä (Mäntyneva 2020: 63). Helsingin kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden parissa tehdyssä tutkimuksessa suuri osa on kokenut kuntouttavan työtoiminnan olleen hyvä ratkaisu heidän tilanteeseensa. Säännöllisyys, päivärytmin vahvistuminen sekä sosiaalinen kanssa käyminen ja mielekäs tekeminen nousivat esiin parhaina asioina. (Karjalainen & Karjalainen 2010: 68.)

Kuntaliiton muistion (2024) mukaan kuntouttavan työtoiminnan ja sosiaalisen kuntoutuksen raja on ollut häilyvä. Kuntouttavaan työtoimintaan ohjautuu asiakkaita, joiden kuuluisi olla sosiaalisessa kuntoutuksessa. Iso osa kuntouttavan työtoiminnan asiakkaista eivät ole autettavissa kuntouttavan työtoiminnan palvelulla, vaan tarvitsisivat ensisijaisesti sosiaalista ja lääkinällistä kuntoutusta. Sosiaalista kuntoutusta tulisi selkeyttää ja kohdentaa henkilöille, joiden sijoittuminen työmarkkinoille on epätodennäköistä. (Kuntaliitto 2024.) Kuntouttavan työtoiminnan kritiikkinä voidaan nähdä myös, että se on työtä ilman palkkaa (Mäntyneva 2020: 62).

Mäntynevan (2020) näkemyksen mukaan, kuntouttavaan työtoimintaan osallistuminen saattaa ylläpitää illuusiota, että työkykyä edistetään ja mahdollisuus työllistymiseen kasvaa, kunnes sopivaa palkkatyötä löytyy vaikkei näin kuitenkaan välttämättä olekaan (Mäntyneva 2020: 63). Myös Työ- ja elinkeinoministeriön (2021) analyysin mukaan kuntouttavasta työtoiminnasta työllistyminen on vähäistä. Aineiston perusteella neljä prosenttia on kolme kuukautta kuntouttavan työtoiminnan jakson päättymisen jälkeen avoimilla työmarkkinoilla (Tuomaala 2021: 16) ja Kuntaliiton (2024) tilastoissa työllistyneitä on kymmenen prosenttia.

2.2 Toimintaterapia

Toimintaterapia perustuu toiminnan tieteeseen (*occupational science*), joka on kiinnostunut toiminnasta ja sen merkityksestä ihmisen terveydelle ja hyvinvoinnille. Toiminnan tiede on jatkuvasti kehittyvä ja kasvava tieteen osa-alue. (WFOT 2021.) Toiminnan tieteen kehittyminen edellyttää toimintaterapeuteilta aktiivista oman osaamisen päivittämistä läpi työuran.

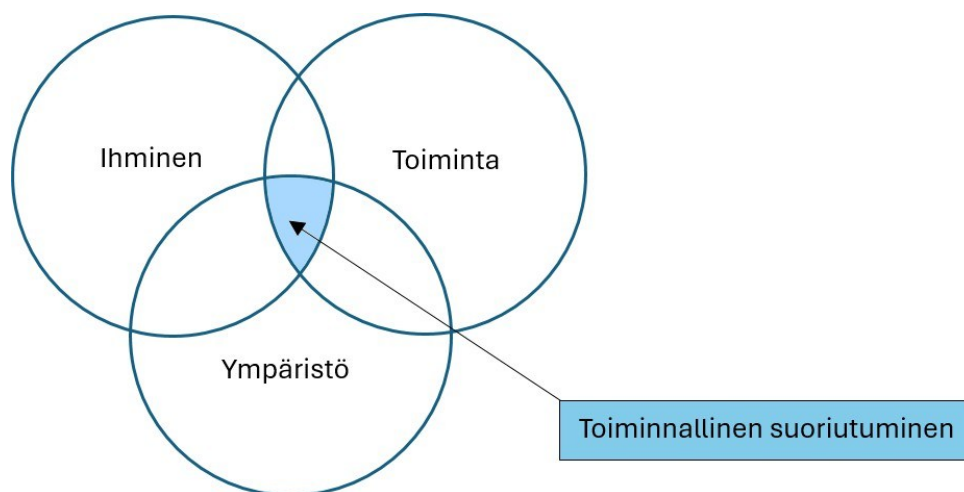
Toimintaterapiassa keskeisiä elementtejä ovat ihminen, toiminta ja ympäristö, jotka ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa (Partanen & Hämäläinen 2022). Toimintaterapian perusoletuksia on, että toiminta on ihmisen perustarve ja mahdollisuus toimintaan osallistumiseen tulisi olla kaikilla (Townsend & Polatajko 2007: 20). Toimintaterapialla pyritään mahdollistamaan kaikenikäisten ihmisten osallistuminen arjen toimintoihin ja edistämään heidän hyvinvointiaan (American Occupational Therapy Association 2023). Toimintaterapia on ihmisten auttamista terveyden kannalta tärkeissä toiminoissa suoriutumissa henkilöille itselleen merkityksellisen toiminnan avulla. Ihmiseen

vaikuttavat kunkin yksilölliset tekijät kuten taidot, arvot, kokemukset, kiinnostuksen kohteet ja toimintatavat (Partanen & Hämäläinen 2022). Toiminta sisältää päivittäisten toimintojen kirjon, joiden avulla ihminen pysyy terveenä, saavuttaa omat tarpeensa sekä on osallisena perheessään ja yhteiskunnassa. Toiminnan avulla ihminen rakentaa identiteettiään ja saa merkitystä elämäänsä (Boyt Schell & Gillen & Scaffè. 2014: 50). Toimintaterapiassa asiakkaan toimintaa tarkastellaan eri toimintakokonaisuuksien, kuten työn ja tuottavan toiminnan, vapaa-ajan, leikin, itsestä huolehtimisen sekä levon näkö-kulmasta. Toimintaa tarkastellaan aina suhteessa ympäristöön, jossa sitä toteutetaan. Ympäristöllä viitataan fyysisiin, sosiaalisiin, kulttuurisiin, yhteiskunnallisiin ja ajallisiin sekä toisinaan virtuaalisiin tekijöihin. Toiminnasta tulee terapeutista, kun sillä on tavoitteita, jotka ovat yhteistyössä asiakkaan ja ammattilaisen kanssa asetettuja ja niitä kohden edetään. (Partanen & Hämäläinen 2022.) Toimintaterapeuttinen työote sopii ajatuksiltaan kuntouttavaan työtoimintaan ja se tukee samoja tavoitteita. Kuntouttavan työtoiminnan on mahdollista olla terapeutista toimintaa.

2.3 PEO-malli

Toimintaterapian ydin keskittyy ihmiseen, toimintaan ja ympäristöön, joiden vuorovaikutus muodostaa toiminnallisen suoriutumisen (Strong & Rigby & Stewart & Law & Letts & Cooper 1999: 122). Vuonna 1996 kehitetty Person-Environment-Occupation (PEO) –malli on toimintaterapeuttinen taustateoria ja työväline (Baptiste 2017: 139; Letts & Rigby 2003: 20; Strong ym. 1999: 123) (ks. kuva 1). Sen tarkoituksena on edistää asiakkaiden toiminnallista suoriutumista (Strong ym. 1999: 122) mm. karsimalla ympäristötekijöiden esteitä ja ohjaamalla asiakkaita vahvuksiensa äärelle (Letts & Rigby 2003: 20).

PEO-malli on ajaton, kulttuuriton ja monipuolinen työväline. Se soveltuu käytettäväksi yksilöiden, ryhmien ja organisaatioiden kanssa missä tahansa ympäristössä ja kulttuurissa toiminnallisen suorituskyvyn haasteiden analysoinnissa sekä toimintaterapian suunnittelussa ja arvioinnissa. (Baptiste 2017: 143, Strong ym. 1999: 126.) Mallin avulla toimintaterapeutit arvioivat toiminnalliseen suoriutumiseen vaikuttavia tekijöitä, kuten toimintojen vaatimuksia sekä ihmisen toimintaympäristöjä (Law ym. 1996: 13; Strong ym. 1999: 126).

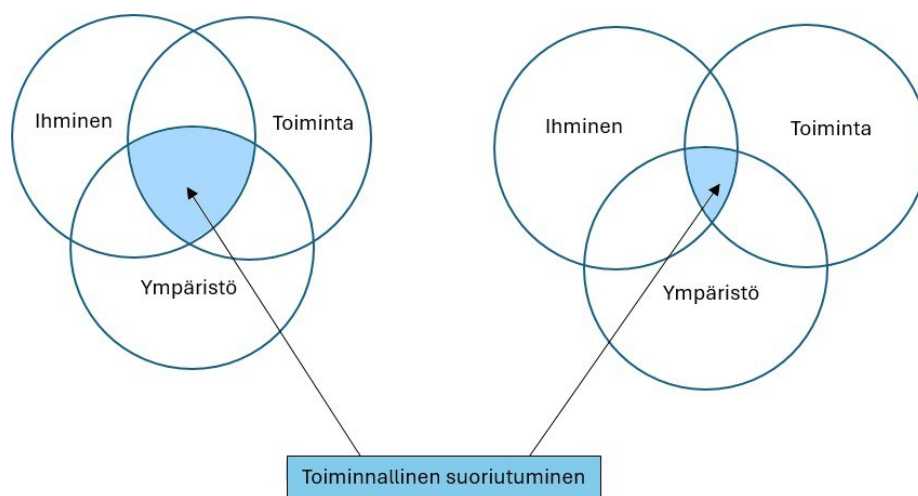

Kuva 1. PEO-malli (mukaillen Baptiste 2017: 139)

PEO-mallissa ihmisellä (person) viitataan asiakkaaseen, ryhmään tai organisaatioon (Strong ym. 1999: 124). Toimintaterapian ihmiskäsitys on kokonaisvaltainen. Ihminen nähdään jatkuvasti kehittyvänä, ainutlaatuisena yksilönä, jonka ominaisuudet, ikä, kehitysvaihe ja terveydentila sekä roolit, taidot, kyvyt ja valmiudet vaikuttavat toiminnalliseen suoriutumiseen (Law ym. 1996: 14–15, 17). Lisäksi ihmisen pätevyyden tunteesta, motivaatiosta ja minäkäsityksestä muodostuvan minäkuvan on tunnistettu vaikuttavan toiminnalliseen suoriutumiseen (Baum & Law 2005: 14).

Ympäristö (environment) sisältää sosiaaliset, institutionaaliset, kulttuuriset, fyysiset ja virtuaaliset tekijät (Baptiste 2017: 143), jotka joko edistävät tai rajoittavat toimintaa (Letts & Rigby 2003: 23). Ympäristöllä nähdään olevan suora vaikutus ihmisen roolien ja toiminnan toteutumiseen: ympäristön muuttuessa, muuttuu myös toiminta (Law ym. 1996: 10, 13–14, 16–17). Toiminta (occupation) on ihmisen perustarve, joka vaikuttaa terveyteen ja hyvinvointiin. Se jaetaan itsestä huolehtimisen-, tuottavuuden- ja vapaa-ajan toimintoihin ja niillä voi olla ihmisille eri merkityksiä, kuten ilo, nautinto ja yhteisöllisyys. (Baptiste 2017: 144.) Toiminta sisältää toimintoja (activities) ja tehtäviä (tasks) joiden avulla päämäärä saavutetaan (Law ym. 1996: 17). Toiminnallinen suoriutuminen on subjektiivinen kokemus (Shaw & Jennings & MacDonald & Verge 2024), joka muodostuu toiminnan vaatimusten, ihmisen ominaisuuksien sekä ajallisten- ja ympäristötekijöiden summasta (Baum & Law 2005: 14). Toiminnallinen suoriutuminen on dynaaminen ja muuntuva tila läpi ihmisen elämänkaaren (Shaw ym. 2024; Law ym. 1996: 15). Ihminen voi kokea elämänsä aikana esimerkiksi masennusta. Masennus voi tuoda mukanaan uusia rooleja kuten mielenterveyskuntoutuja ja viedä vanhoja kuten työntekijä

tai alansa ammattilainen. Elämäkokemusten seurauksien muutokset näyttäytyvät toiminnallisen suoriutumisen tilassa (ks. kuva 2).

Kuva 2. Toiminnallisen suoriutumisen muuntuvan luonteen havainnollistaminen (mukailtu Law ym. 1996: 18)

Mitä suuremman alueen PEO-mallin osa-alueet jakavat toistensa kanssa, sen optimaalisempi on toiminnallisen suoriutumisen tila ja sitä tyytyväisempi ihminen on suoriutumiseensa. Vastaavasti mitä vähemmän osa-alueet ovat päällekkäin, sitä enemmän koetaan tyytymättömyyttä toiminnoissa suoriutumisessa. (Letts & Rigby 2003: 26.) Tällöin PEO-mallin osa-alueiden keskinäinen vuorovaikutus rakoilee esim. ihmisen taidot eivät vastaa toiminnan vaatimusten kanssa tai ympäristötekijät eivät tue toiminnan toteuttamista, jolloin toiminnallinen suoriutuminen on heikompa.

Koska PEO-malli on tutkitusti todistettu hyödylliseksi menetelmäksi missä tahansa ympäristössä (Baptiste 2017: 143) ja minkä tahansa toiminnan äärellä, se soveltuu toimintaterapeuttien viitekehyykseksi myös kuntouttavaan työtoimintaan. Toimintaterapeutti voi esimerkiksi arvioida asiakkaiden yksilöllisten tekijöiden, kuten voimavarojen ja terveydentilan (ihminen) vaikutuksia työ- ja toimintakykyyn sekä auttaa asiakkaita valitsemaan riittävän haastavia toimintoja (toiminta), jotka vastaavat asiakkaiden tavoitteita ja kiinnostuksen kohteita. Lisäksi toimintaterapeutti voi edistää kuntouttavassa työtoiminnassa mm. fyysisen- ja asenneympäristön esteettömyyttä sekä tarjota sosiaalista tukea (ympäristö), mikä voi edistää asiakkaiden työ- ja toimintakykyä. Toimintaterapeutti hyötyy PEO-mallin osa-alueiden tarkastelusta myös yksilöllisten tavoitteiden asettamisessa.

2.4 Toimintakyky

Kuntouttavan työtoiminnan tavoitteena on edistää asiakkaan työ- ja toimintakykyä (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus). Toimintakyvyllä tarkoitetaan ihmisen kykyä selviytyä omissa elämisenympäristöissään itselleen merkityksellisistä ja välttämättömistä päivittäisistä toiminnoista esim. työstä tai opinnoista, pukeutumisesta ja harrastuksista (Hakkarainen & Kan & Kokko & Ollila & Viitala 2024: 43–44; THL 2023; Kinnunen 2022b). Sen määrittelyyn on olemassa erilaisia malleja ja taustateorioita (Kippola-Pääkkönen & Karhula 2025a), ja se voidaan jakaa kuuteen eri osa-alueeseen (Kippola-Pääkkönen & Karhula 2025b):

- fyysiset toiminnot, kuten lihasvoima, tasapaino (Kippola-Pääkkönen & Karhula 2025b) ja sensorinen integraatio eli aistitiedon käsittely (THL 2023)
- sosiaaliset toiminnot, kuten vuorovaikutussuhteet, yhteiskuntaan osallistuminen (Kippola-Pääkkönen & Karhula 2025b) sekä sosiaalisten suhteiden muodostaminen ja ylläpitäminen (Hakkarainen ym. 2024: 47)
- psyykkiset toiminnot, kuten tunteet, mieliala, itsearvostus, motivaatio (Kippola-Pääkkönen & Karhula 2025b) ja kyky kokea ja muodostaa käsityksiä itsestä ja ympärivästä maailmasta (Hakkarainen ym. 2024: 46; THL 2023)
- kognitiiviset toiminnot, kuten muisti, oppiminen, ongelmanratkaisu, tarkkaavaisuus (Kippola-Pääkkönen & Karhula 2025b), tiedonkeruu, toiminnanohjaus (THL 2023) sekä aikaan ja paikkaan orientoituminen (Hakkarainen ym. 2024: 46)
- henkisyys, kuten elämänmerkityksellisyyden kokeminen ja uskonnollisuus (Kippola-Pääkkönen & Karhula 2025b)
- kulttuurisuus, kuten arvot, tottumukset ja kulttuuritausta (Kippola-Pääkkönen & Karhula 2025b).

Toimintakyky nähdään muuntuvana tilana, johon vaikuttaa ihminen, toiminta ja ympäristö (ks. kuva 2) (Kippola-Pääkkönen & Karhula 2025c). Se muuttaa muotoaan elämänaikaisten tapahtumien, kuten kasvun ja kehityksen, onnettomuuksien (Hakkarainen ym. 2024: 43) sekä työttömyyden myötä, ja vaikuttaa merkittävästi ihmisen hyvinvointiin ja elämänlaatuun. Hyvän toimintakyvyn ja sitä tukevan ympäristön tiedetään edistävän mm. työssä jaksamista, toiminnallisuutta ja yhteiskuntaan osallistumista (Hakkarainen ym. 2024: 43).

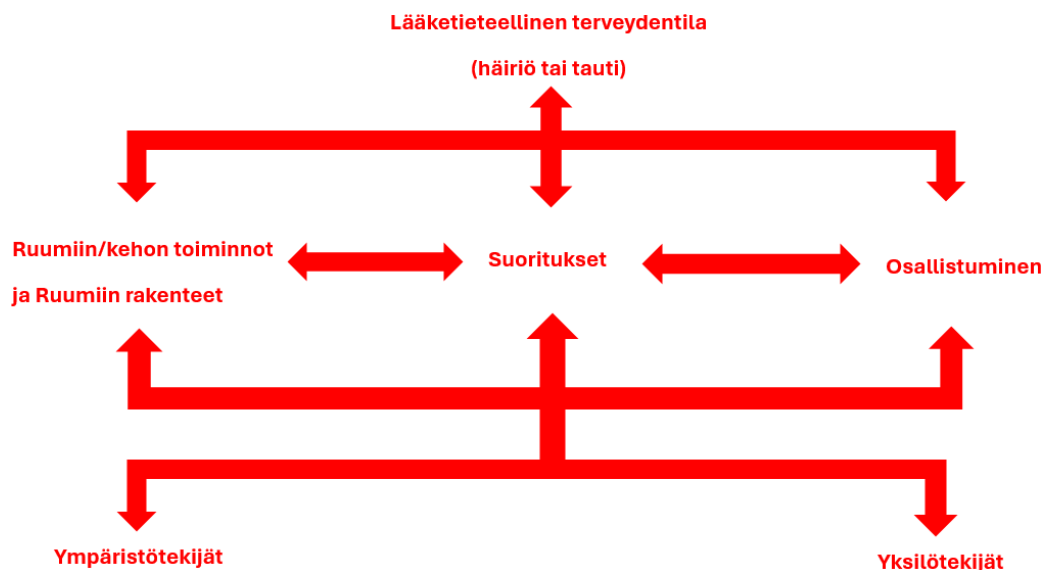
Maailman terveysjärjestö (World Health Organization) on kehittänyt kansainvälisen ”luokitusperheen” terveyden monipuolisen informaation koodaamiseen (Stakes 2004: 3). Luokitusperheeseen kuuluva ICF-luokitus (International Classification of Function-

ning, Disability and Health) tarjoaa ammattilaisille kattavan kuvauksen henkilön toimintakyvystä sekä yhdenmukaisen kielen sen kuvaamiselle (THL 2024). Luokitusta voidaan hyödyntää tavoitteen asettelussa ja kuntoutuksen sisällön suunnittelussa sekä seurannassa (Kippola-Pääkkönen & Karhula 2025b). Se sisältää kaksi osa-aluetta: toimintakyky ja toimintarajoitteet sekä kontekstuaaliset tekijä (ks. taulukko 1) (Stakes 2004: 7).

Taulukko 1. ICF-luokituksen rakenne (Stakes 2004: 10)

Osa	Osa-alue	Määritelmä
1. Toimintakyky ja toimintarajoitteet	Ruumiin/kehon toiminnot Ruumiin rakenteet Suoritukset ja osallistuminen	Elinjärjestelmien fysiologiset toiminnot, joihin sisältyy mielen toiminnot (Stakes 2004: 10). Ruumiin anatomiset osat, kuten elimet, raajat ja niiden rakenneosat (Stakes 2004: 10). Suoritus on yksilön toteuttama toiminta ja osallistuminen on osallisuutta elämän tilanteisiin (Stakes 2004: 10) sekä tapahtumiin. Suoritus edustaa toimintakykyä yksilöllisestä näkökulmasta ja osallistuminen yhteisöllisestä näkökulmasta.
2. Kontekstuaaliset tekijät	Ympäristötekijät Yksilötekijät	Ihmisen ulkopuoliset tekijät eli fyysinen-, sosiaalinen-, asenne-, (Stakes 2004: 10, 16) kulttuurinen- ja institutionaalinen ympäristö. Yksilötekijät, kuten sukupuoli, ikä ja elämäntavat muodostavat yksilön elämän ja elämisen tietyn taustan, joka ei kuulu yksilön lääketieteelliseen tai toiminnalliseen terveydentilaan. Yksilötekijöiden laajan sosiaalisen ja kulttuurisen vaihtelun vuoksi niitä ei luokitella ICF-luokituksessa. (Stakes 2004: 8, 17.)

ICF-luokitus on keino jäsentää toimintakykyyn liittyvää tietoa (Kippola-Pääkkönen & Karhula 2025b). Luokituksessa toimintakyky ja toimintarajoitteet muodostuvat henkilön lääketieteellisen terveydentilan sekä yksilö- ja ympäristötekijöiden välisen vuorovaikutuksen tuloksena, joita kuvataan ruumiin/kehon toiminnot- ja ruumiin rakenteet- sekä suoritukset ja osallistuminen -osa-alueiden avulla (ks. kuva 5). (Stakes 2004: 8, 18.) ICF-luokituksen osa-alueiden välinen vuorovaikutus on kaksisuuntainen, jonka mukaan mm. toimintarajoitteet voivat vaikuttaa lääketieteelliseen terveydentilaan ja toisinpäin. Dynaamisen vuorovaikutuksen vuoksi myös interventioilla voidaan vaikuttaa useampaan osa-alueeseen. (Stakes 2004: 19.)

Kuva 3. ICF-luokituksen osa-alueiden välinen dynaaminen vuorovaikutus (mukaillen Stakes 2004: 18)

Kuntouttava työtoiminta edistää asiakkaiden työ- ja toimintakykyä monin eri tavoin. Kevyttä fyysistä aktiviteettia sisältävä työtoiminta parantaa kestävyyttä, motoriikkaa ja yleistä toimintakykyä. Työtoiminta voi myös edistää asiakkaiden mielenterveyttä tarjoamalla säännöllistä päivärutiinia, ja palveluntuottajasta riippuen, mahdollisuuden mielen-terveystaitoja vahvistaviin ja kehittäviin kansalaistaitokoulutuksiin ja ryhmätoimintoihin osallistumiseksi. Lisäksi työtoiminnan tarjoama mahdollisuus saada vertaiskokemuksia, työkokemusta ja kehittää ammatillisia taitoja ja itsetuntemusta voi parantaa asiakkaan itseluottamusta. Vuorovaikutus muiden kanssa kuntouttavan työtoiminnan aikana edistää sosiaalisia taitoja ja osallisuutta sekä laajentaa maailmankuvaa.

2.5 Työ

Toimintaterapiassa päivittäiset toiminnot jaetaan usein kolmeen eri osioon, itsestä huolehtimiseen, tuottavaan toimintaan ja vapaa-aikaan (Baptiste 2017: 144). Työn ajatellaan olevan tuottavaa toimintaa. Ei ole tarkkaa universaalia määritelmää mitä työ on, mutta yleisesti sen ajatellaan olevan aikuisten toimintaa ikävuosien 18 ja 65 välillä. Työ voi olla palkatonta tai palkallista sekä piilo- tai korvaavaa työtä. Piilotyöllä tarkoitetaan moraalisesti kyseenalaisia ja rikollisia keinoja ansaintoon. Korvaava työ on usein vain minimipalkattua tai korvauksetonta, kuntoutuksellista työtä, jonka tarkoitus on aikaan-

saada arjen struktuuria ja tukea. (Ross 2007: 33–36.) Työ on yksi ihmiselle merkityksellisistä toiminnoista ja sen arvo itsessään on sisäsyntyistä eikä arvoa lisää niinkään työn tulos tai tuottavuus. Työllä on tärkeä rooli ihmisen elämässä, koska se vaikuttaa myös itsetunnon, tahdon, kuulumisen tunteen ja pätevyyden kehittymiseen. Työn määrittellään olevan tuottavaa toimintaa, palkkatyötä tai vapaaehtoista työtoimintaa. Se sisältää myös työn etsimisen, löytämisen ja työllistymisen, työssä suoriutumiskyvyn sekä eläköitymiseen valmistautumisen. (Boyt Schell ym. 2014: 607, 678–679.) Työ on merkityksellinen osa-alue ihmisen elämässä, joka mahdollistaa toimeentulon, yhteiskunnallisen hyvän tuottamisen sekä yhteisöllisyyden (Mäntyneva 2020: 14). Vaikka ihmiset ovat vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa monin eri tavoin, erityisesti työn kautta suuri osa elämän merkityksestä toteutuu (Law & Baum & Dunn: 151). Työ voidaan nähdä myös työtä edistävinä toimina, kuten työhönvalmennuksena, työkokeiluna tai kuntouttavana työtoimintana (Savolainen & Aralinna 2017: 22).

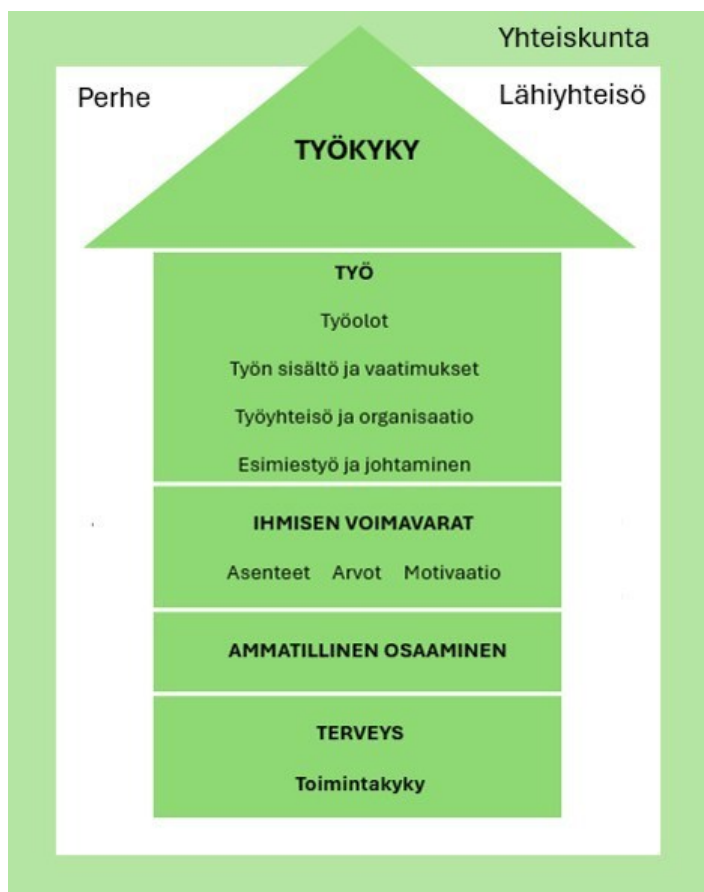
2.5.1 Työkyky

Kehittynyt työkykykäsite on monimuotoinen ja kokonaisvaltainen (Ilmarinen 2006: 79). Sille ei ole löydetty yksiselitteistä tulkintaa, joka palvelisi eri toimijatahoja ja tieteenalojen tutkijoita (Järvikoski & Takala & Juvonen-Posti & Härkäpää 2018: 8; Gould & Ilmarinen & Järvikoski & Järvisalo 2006: 18–19). Tässä opinnäytetyössä avaamme työkyvyn käsitettä niin, kuin se on kuntoutuksen ja työkykyä edistävän toiminnan piirissä tulkittu.

Työkyky on moniulotteinen kokonaisuus, joka koostuu eri osa-alueista ja niiden välisestä dynaamisesta vuorovaikutuksesta (Kerätär 2016: 29). Se on toimintakyvyn osa, joka otetaan työssä käyttöön. Siihen vaikuttaa olennaisesti työn vaatimukset (Kaukiainen 2022), ympäristö sekä työntekijän voimavarat (Gould ym. 2006: 19–20; Ilmarinen 2006: 80). Työkyky on muuntuva tila työuran eri vaiheissa (Terveyskylä 2023). Sen edistämässä ja kuntoutuksessa pyritään vaikuttamaan olosuhteisiin, joiden avulla henkilön työssäjaksamista voidaan edistää (Järvikoski ym. 2018: 9). Näitä olosuhteita ovat mm. työntekijän voimavarat, työn vaatimukset (Ilmarinen 2006: 79) sekä työympäristö ja -tehtävät.

Työkyvyn käsitettä tulkitaan eri viitekehyksin ja tavoin (Järvikoski ym. 2018: 8, 55–56). Suomessa yleisimmin käytetty työkyky- ja työhyvinvointimalli on Professori Juhani Ilmarisen kehittämä Työkykytalo (ks. kuva 5), joka tarjoaa moniulotteisen ja -kerroksisen ta-

van tarkastella työkykyä (Työterveyslaitos a; Ilmarinen 2006: 79). Sen mukaan työkykyyn nähdään vaikuttavan niin työ, ympäristöt kuin ihminen itse (Gould ym. 2006: 22–23).

Kuva 4. Työkykyä kuvaavat ulottuvuudet työn, ihmisen ja ympäristön kannalta (mukaiillen Ilmarinen 2006: 80)

Talo ei pysy pystyssä ilman vankkaa perustaa, eikä työkykyäkään ole ilman terveyttä, toimintakykyä, ammatillista osaamista, ihmisen voimavaroja sekä työtä ja työoloja. Työkykytalon katto kuvastaa työkykyä, joka edellyttää, että sen perusteet eli pohjakerrokset ovat hyvässä kunnossa.

Työkykytalon pohjakerros muodostuu terveydestä sekä fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta toimintakyvystä. Terveyden ja toimintakyvyn voidaan ajatella olevan työkyvyn perusta, sillä niiden muutokset heijastuvat suoraan työssä selviytymiseen ja jaks-

miseen. Muutokset voivat olla työkykyä heikentäviä tai edistäviä. Esimerkiksi terveydentilan romahtaminen uhkaa työkykyä, kun taas toimintakyvyn edistäminen mahdollistaa työkyvyn ylläpitämisen. (Ilmarinen 2006: 79.)

Talon toinen kerros muodostuu ammatillisesta osaamisesta eli työyhteisössä toimimisesta, pätevydestä kehittää työtä sekä tiedosta, taidoista ja niiden päivittämisestä, joiden avulla työntekijä vastaa työelämän haasteisiin ja muutoksiin. Työkyvyn ylläpitäminen jatkuvasti muuttuvassa työelämässä edellyttää työntekijöiltä osaamisen aktiivista päivittämistä. (Ilmarinen 2006: 79.)

Talon kolmannessa kerroksessa tarkastellaan työn ja työntekijän voimavarojen välistä tasapainoa sekä työn ja työnulkopuolisen elämän välisiä suhteita. Kerros pitää sisällään työntekijän arvot, asenteet sekä motivaation, ja on hyvin avoin erilaisille vaikutteille. Esimerkiksi yhteiskunnalliset tai lainsäädännölliset muutokset, kuten eläkeuudistus voivat heijastua tähän kerrokseen. (Ilmarinen 2006: 79–80.)

Talon neljäs ja painavin kerros pitää sisällään työn ja siihen liittyvät tekijät, kuten työn vaatimukset, organisoinnin, työyhteisön ja johtamisen. Työkerros on moniulotteinen ja vaikeasti hahmotettavissa sekä mitattavissa. Kerroksessa korostetaan esimiestyön ja johtamisen merkitystä, sillä esimiehet ovat vastuussa sen sisällöstä. Esimiehellä ja työntekijällä on yhteisvastuu työkyvystä. Heidän välisensä hyvän yhteistyön tiedetään olevan työkyvyn kehittymisen ja ylläpitämisen edellytys. Lisäksi työyhteisön tuki voi olla merkittävä tekijä työssä jaksamisen kannalta. (Ilmarinen 2006: 80–81.)

Työkyvyn kannalta keskeisessä roolissa on myös ympäristöt, kuten perhe, lähiyhteisö sekä yhteiskunta. Esimerkiksi perhe ja lähiyhteisö, vaikuttavat työntekijän työkykyyn eri tavoin elämän aikana, kuten työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen. (Ilmarinen 2006: 80–81.)

Myös Työkykytalo-malli, jonka avulla pyritään edistämään asiakkaan työ- ja toimintakykyä kokonaisvaltaisesti, soveltuu kuntouttavaan työtoimintaan. Mallissa työkyky koostuu edellä mainituista useista osa-alueista, joita kuntouttavassa työtoiminnassa pyritään edistämään. Mallin avulla kuntouttavassa työtoiminnassa voidaan edistää asiakkaiden työ- ja toimintakykyä muokkaamalla työtehtäviä, ja -ympäristöjä. Esimerkiksi toimintaterapeuteilla on taito kiinnittää erityistä huomiota ympäristön esteettömyyteen ja

työergonomiaan. Työkykytalo-mallissa ja PEO-mallissa on paljon yhteneväisyyksiä. Ne voivat täydentää toisiaan kuntouttavassa työtoiminnassa.

2.5.2 Työttömyys

Työttömyys on määritelmästä riippuen työtä vailla olemista, työtä vaille jäämistä taikka tilanne, jossa työkykyinen ja työtä aktiivisesti hakeva, ei ole palkkatyössä. Sille voi olla monia eri syitä, kuten suhdanne- ja rakennetyöttömyys ja syy voi olla toisinaan myös työntekijästä riippumaton. Suomessa työttömyyttä määritellään monin eri tavoin sen luonteesta ja kestosta riippuen. Tässä opinnäytetyössä käsittelemme työttömyyttä ensin yleisenä käsitteenä, jonka jälkeen paneudumme pitkäaikaistyöttömyyteen.

Henkilö, joka on rekisteröitynyt TE-toimistossa työnhakijaksi, on vailla työsuhdetta tai työsuhteestaan lomautettu sekä työntekijä, jonka työaika jää alle 4 tuntia viikossa luetaan työttömäksi (Työvoimatutkimus 2016). Työttömään työvoimaan luetaan 16–64-vuotiaat henkilöt (Tilastokeskus b). Työttömän väestön joukossa on työvoimapotentiaalia. Työttömyys kuitenkin pitkittyy yleisemmin ikääntyneellä väestöllä sekä tilanteissa, joissa työttömien työvoimapotentiaali ei kohtaa työnantajien työvoimatarpeeseen tai joissa työtön henkilö ei ole halukas muuttamaan työn perässä (Kurvinen & Jolkkonen & Lemponen & Ylhäinen 2019: 17–18). Työttömillä voi olla myös elämäntilanteeseen liittyviä tekijöitä, jotka hankaloittavat tarjolla oleviin tai erityyppisiin tehtäviin tarttumista. Näitä voivat olla osa- tai täsmätyökykyisyys, hoitamattomat sairaudet, arkeen liittyvät vastuut ja veloitteet, kuten omaishoitajuus sekä pienituloisuus tai digiosaamisen puute.

Pitkäaikaistyötön väestö muodostuu heterogeenisestä ryhmästä (Kurvinen ym. 2019: 18), jotka ovat olleet työttömänä yhtäjaksoisesti vähintään 12 kuukautta (Tilastokeskus a). Työttömyys etenkin pitkäaikaistyöttömyys syrjäyttää ihmistä yhteiskunnasta (Mäntynen 2020: 14). Muita pitkäaikaistyöttömyyden haittavaikutuksia ovat lisääntynyt sairastuvuus (Oivo & Kerätär 2018: 9, Maunu & Räisänen & Tuomaala 2023: 3) sekä elämänlaadun, fyysisen- ja psyykkisen terveyden ja toimintakyvyn heikkeneminen (Vaarama 2011: 19). Esimerkiksi tulotason heikentyminen, itsemääräämisoikeuden kaventuminen ja oman yhteisön häviäminen työn myötä voivat olla lamauttavia kokemuksia. Työ- ja elinkeinoministeriön selvityksen mukaan pitkäaikaistyöttömyys korostuu Uudellamaalla ja se eroaa muusta työttömyydestä työttömien iän, koulutuksen sekä vammaisuutta tai pitkäaikaissairauksia osoittavien diagnoosien osalta (Maunu ym. 2023: 13).

Vaikka pitkäaikaistyöttömään väestöön on kohdennettu paljon työllistämis- ja koulutus-toimenpiteitä, kuten kuntouttavaa työtoimintaa, työllistyminen avoimille työmarkkinoille on ollut toivottua heikompaa (Kurvinen ym. 2019: 18).

3 Opinnäytetyön tavoite, tarkoitus ja tutkimuskysymys

Opinnäytetyömme tarkoituksena on lisätä ymmärrystä toimintaterapeuttisesta osaamisesta työkyvyn edistämisessä kuntouttavassa työtoiminnassa. Tavoitteenamme on kartoittaa, miten toimintaterapeutit voivat tukea pitkäaikaistyöttömien asiakkaiden työkykyä kuntouttavassa työtoiminnassa.

Haastatteluja varten olimme sähköpostitse ja puhelimitse yhteydessä kuntouttavan työtoiminnan yksiköihin kartoittaaksemme kuntouttavassa työtoiminnassa työskenteleviä toimintaterapeutteja sekä kertoaksemme tulevasta tutkimuksestamme. Toimintaterapeuttien tavoittaminen kuntouttavan työtoiminnan yksiköistä osoittautui vaikeaksi. Kymmenistä yhteydenotoista ympäri Suomen vain kolmesta vahvistettiin, että heidän työryhmässään oli toimintaterapeutti.

Päädyimme lopulta muokkaamaan opinnäytetyömme alkuperäisiä tutkimuskysymyksiä ”Mitä toimintaterapeuttisia teorioita toimintaterapeutit hyödyntävät työssään kuntouttavassa työtoiminnassa?” ja ”Mitkä toimintaterapeuttiset menetelmät ovat tukeneet asiakkaiden työkyvyn edistymistä kuntouttavassa työtoiminnassa?” yhdeksi laajemmaksi kysymykseksi ”Miten toimintaterapeutit voivat edistää pitkäaikaistyöttömien asiakkaiden työkykyä kuntouttavassa työtoiminnassa?”. Tutkimuskysymyksen ”voivat” muotoilu perustuu havaintoomme, ettei monessakaan kuntouttavan työtoiminnan yksikössä tällä hetkellä työskentele toimintaterapeutteja.

Tutkimuskysymyksen muutosten myötä saimme haastatteluun vielä kaksi toimintaterapeutteja lisää. Pidimme tärkeänä periaatteena sitä, että haastateltavilla tulee olla kokemusta tutkittavasta ilmiöstä (Kylmä & Juvakka 2012: 80). Niinpä haastateltavien toimintaterapeuttien asiakaskunta koostuu pitkäaikaistyöttömistä. Lisäksi he joko työskentelevät, olivat työskennelleet kuntouttavassa työtoiminnassa tai tekivät verkostotyötä kuntouttavan työtoiminnan yksiköihin.

4 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisen tutkimuksen menetelmin. Tutkimuksen aineisto koostuu viidestä yksilöllisestä teemahaastattelusta. Haastattelukysymysten teemat (ks. liite 1) muotoutuivat PEO-mallin ja kuntouttavaan työtoimintaan soveltuvien osin myös Työkykytalo-mallin osa-alueiden pohjalta.

4.1 Laadullinen tutkimus ja teemahaastattelu

Laadullisessa tutkimuksessa tutkittavaa ilmiötä ei tunneta eikä sitä selittäviä teorioita vielä ole. Laadullisin menetelmin toteutettavassa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita tutkimuksen otannan eli tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden ajatuksista ja kokemuksista tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. Tutkimusilmiötä pyritään ymmärtämään syvällisesti otannan ajatusten ja kokemusten eli näkökulman kautta. (Puusa & Juuti 2020: 9; Kananen 2017: 16–18.) Laadullisen tutkimuksen menetelmät edellyttävät tutkijaa ottamaan keskeisen roolin prosessin eri vaiheissa, kuten havainnoija ja tulkitsija (Puusa & Juuti 2020: 146). Lisäksi tutkija haastattelee tutkimuksen otantaa sekä lopulta analysoi tutkimuksen sisällön. Laadullisin menetelmin tehdyllä tutkimuksella saavutetaan usein ilmiöiden muuttuva luonne. Tutkimuksen tulokset ovat si-donnaisia aikaan ja paikkaan sekä muuttuvia. (Eskola & Suoranta 2014: 16.)

Tämän tutkimuksen tiedonkeruumenetelmäksi valikoitui haastattelu, joka on Hirsjärven ja Hurmeen (2011) mukaan yksi yleisimmin käytettyjä tiedonkeruumenetelmiä (Hirsjärvi & Hurme 2011: 34). Haastattelun etuna nähdään ennen kaikkea sen joustava luonne, joka mahdollistaa haastattelijalle vastavuoroisen keskustelun yhdessä haastateltavien kanssa, sekä tilaisuuden kysymysten toistamiselle ja tarkentamiselle sekä molemmin-puolisen väärinkäsitysten oikaisun (Tuomi ja Sarajärvi 2018: 85).

Teemahaastattelu on keskustelunomainen puolistrukturoitu haastattelumenetelmä (Ruusuvuori & Tiittula 2005: 11), jossa jokaisen haastateltavan kanssa käydään läpi ennalta päätetyt teemat (Eskola & Suoranta 2014: 87), joita tarkennetaan kysymyksillä (Hirsjärvi & Hurme 2011: 66). Haastattelutilanteissa teemojen laajuus (Eskola & Suoranta 2014: 87) sekä kysymysten järjestys ja muotoilu voivat vaihdella (Ruusuvuori & Tiittula 2005: 11) esim. sen mukaan kuinka laajasti haastateltavat kuvaavat tutkittavaa teemaa ja vastaavat kysymyksiin (Eskola & Suoranta 2014: 87). Teemahaastattelu so-

pii aineistonkeruumenetelmäksi, kun halutaan mahdollistaa haastateltaville mahdollisimman laaja ja vapaa kerronta tutkittavasta aiheesta (Kananen 2017: 24) ja tuoda haastateltavien äänet kuuluviin (Hirsjärvi & Hurme 2011: 48).

4.2 Aineiston keruu

Tämän tutkimuksen aineisto koostuu viidestä eri paikkakunnilla pitkäaikaistyöttömien asiakkaiden kanssa työskentelevän toimintaterapeutin haastattelusta, jotka toteutettiin talven 2024 aikana yksilöhaastatteluina etäyhteyden välityksellä. Tutkimukseen osallistuneita informoitiin etukäteen heidän oikeuksistaan ja henkilötietojen käsittelystä (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019: 12) sekä muista tutkimukseen liittyvistä asioista, kuten tulevan haastattelun sisällöstä, tavoitteesta, tarkoituksesta ja toimintatavoista. Toimintaterapeutit saivat etukäteen luettavakseen tutkimuksen tietosuojalomakkeen sekä tiedotteen tutkimuksesta, jonka jälkeen tekivät lopullisen päätöksen tutkimukseen osallistumisesta. Haastattelut nauhoitettiin myöhempää litterointia ja aineiston analysointia varten.

Haastateltavalle tarjottu etukäteismahdollisuus haastattelun teemoihin ja kysymyksiin tutustumiseen mahdollistaa parhaimmassa tapauksessa laajemmat ja kattavammat vastaukset haastattelutilanteessa (Tuomi & Sarajärvi 2018: 85–86). Haastateltaville toimitettiin kysymykset ennakkoon, jotta itse haastattelutilanteessa voitiin syventyä aiheeseen ja saada mahdollisimman paljon tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Haastattelurungon (ks. liite 1) etukäteen saaminen mahdollisti toimintaterapeuteille haastatteluun valmistautumisen.

Haastattelurunko suunniteltiin PEO-mallin, kuntouttavaan työtoimintaan soveltuvien Työkykytalo-mallin teemojen sekä tutkimuskysymyksen avulla. Haastattelu koostui neljästä osiosta: yleiset kysymykset, ympäristö, ihminen ja toiminta. Haastattelun alussa kysyttiin, millaista työtä toimintaterapeutit tekivät liittyen kuntouttavaan työtoimintaan ja millaisessa roolissa. Lisäksi haastattelun alussa kysyimme toimintaterapeuttien muista koulutuksista sekä mahdollisista lisäkoulutuksista, jotka tukivat pitkäaikaistyöttömien asiakkaiden kanssa työskentelyä.

Haastattelun toinen osio käsitteli kuntouttavan työtoiminnan palvelua ja ympäristöä. Kysymysten avulla kartoitimme, millaisia kuntouttavan työtoiminnan ympäristöt ovat niin asiakkaille, kuin toimintaterapeuteille sekä mitä kehitettävää ympäristössä on.

Kolmas osio piti sisällään ihmiset eli kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat. Kysymysten avulla saimme käsityksen millaisia kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat ovat ja millainen työ- sekä toimintakyky heillä on. Lisäksi kartoitimme asiakkaiden tavoitteita kuntouttavan työtoiminnan jaksoille.

Haastattelun neljäs ja viimeinen osio käsitteli toimintaa eli mitä kuntouttavassa työtoiminnassa tehdään ja edistääkö palvelu asiakkaiden työllistymistä. Lisäksi kartoitimme toimintaterapeuttien näkemyksiä toimintaterapian mahdollisuuksista pitkäaikaistyöttömien asiakkaiden työkyvyn edistämisen saralla.

4.3 Aineiston analysointi

Aineiston keräämisen ja sen huolellisen litteroinnin jälkeen jatkoimme aineistoon tutustumista. Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 112 sivua ja 40225 sanaa. Aineisto luettiin tarkasti läpi useampaan kertaan ja jaettiin kategorioihin ja edelleen teemoihin. (Juuti & Puusa 2020: 143.) Lukemalla aineistoa useaan kertaan, haastatteluista pyritään saamaan kokonaiskuva, jotta tutkimuksen tulokset saadaan näkyviin (Kylmä & Juvakka 2012: 112). On tärkeää tunnistaa ja tiedostaa, että esiymmärrys tutkittavasta ilmiöstä voi vaikuttaa aineiston hankintaan sekä analysointiin (Juuti & Puusa 2020: 143).

Haastattelukysymykset laadittiin PEO-mallin ja Työkykytalo-mallin soveltuvien osalueiden mukaan, jolloin aineiston keruun voidaan ajatella tapahtuneen teorialähtöisesti eli deduktiivisesti. Teorialähtöinen aineiston analyysi on perinteinen analysointitapa, jossa tutkimuksen aihe määritellään aiemmin tunnetun teorian, kehityksen tai mallin mukaisesti. Teorian avulla määritellään keskeiset käsitteet ja laaditaan analyysimalli (ks. liite 2). Analyysi perustuu valmiiseen teoreettiseen viitekehukseen, joka ohjaa tulkintaa ja jäsentelyä (Tuomi & Sarajärvi 2018: 110). Haastattelu-teemojen mukaan olemme luoneet myös aineiston teemoittelun ja jäsentelyn. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi lähtee aineistosta ilman ennakkoluokituksia ja rakentaa uutta tietoa. Erona teoria- ja aineistolähtöisessä analyysissä on, ettei aineistolähtöisessä hyödynnetä valmista analyysirunkoa, vaan luokittelu tehdään aineistosta nousevien teemojen perusteella. Koska opinnäytetyössämme kyseessä on vähän tutkittu aihe, voisi aineistolähtöinen analyysi olla hyvä vaihtoehto. (Elo & Kajula & Kääriäinen & Tohmola 2022: 218.) Aineistoon syvemmin perehtyessämme aineistosta nousikin esiin uusia teemoja ja pelkistys-siä, joten teimme analyysiä myös aineistolähtöisesti eli induktiivisesti. Lopulta aineiston analysointi eteni deduktiivis-induktiivisesti eli deduktiiviseen analyysiin nousi

aineistosta uusia luokkia (Elo ym. 2022: 218). Tarkoituksenamme ei ollut tuottaa teoriaa tutkittavasta aiheesta vaan kuvata mahdollisimman tarkasti nykyistä tilannetta ja löytää vastauksia tutkimuskysymyksen sekä mahdollisia kehittämisen tai seuraavan tutkimuksen kohteita.

Taulukko 2. Esimerkki aineiston luokittelusta

Alkuperäinen ilmaisu	Pelkistetty ilmaisu	Alaluokka	Yläluokka	Teoreettinen käsite
Kuntouttavan työtoiminnan aikana voidaan sitten tätä terveydenhuollon (tarvetta) tai muita kuntoutustoimenpiteitä lähteä viemään eteenpäin, jos ne vaan tunnistetaan. TT1	Muiden palveluiden tarpeen tunnistaminen	Palveluohjaus	Terveyden edistäminen	Ihminen

Aineiston analysointi pohjautui opinnäytetyömme teoreettiseen viitekehykseen PEO-malliin ja kuntouttavaan työtoimintaan soveltuvin osin Työkykytalo-malliin. Opinnäytetyön teoria kulki aineiston mukana aina sen keruusta saakka. Teoreettiset käsitteet: ihminen, toiminta ja ympäristö toimivat perustana haastattelukysymyksille, ja edelleen aineiston analysoinnille. (Tuomi & Sarajärvi 2018: 108.)

Aineiston huolellisen läpikäynnin aikana aineistosta poimittiin tutkimuskysymyksen ja opinnäytetyön teorian kannalta oleelliset tiedot. Tämän jälkeen edettiin pelkistämävaiheeseen eli redusointiin (Tuomi ja Sarajärvi 2018: 123), jonka aikana toimintaterapeuttien alkuperäisistä ilmauksista muodostettiin pelkistettyjä eli tiivistettyjä ilmauksia. Pelkistämävaihetta seurasi aineiston ryhmittely eli klusterointi. Aineistosta pyrittiin löytämään yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia, joista muodostuivat alaluokat. Alaluokka muodostui samaa tarkoittavista ilmauksista. Ilmauksia ja alaluokkia pyrittiin kuvaamaan laajemmin yläkäsitteiden avulla. (Tuomi & Sarajärvi 2018: 123–124.)

5 Tulokset

Tässä luvussa kuvaamme tutkimusaineiston tulokset. Peilaamme tuloksia PEO-malliin ja kuntouttavaan työtoimintaan soveltuviin Työkykytalon teemoihin. Jotta toimintaterapeutti voi edistää pitkäaikaistyöttömien asiakkaiden työkykyä kuntouttavassa työtoiminnassa, hänen tulee kiinnittää huomiota kaikkiin toiminnalliseen suoriutumiseen vaikuttaviin osa-alueisiin eli ihmiseen, ympäristöön ja toimintaan. Työ- ja toimintakykyä tuetaan erilaisten interventioiden avulla, jotka auttavat sovittamaan yhteen asiakkaan, toiminnan ja ympäristön vaatimukset.

Tulosten analysoinnin yhteydessä hyödynnämme toimintaterapeuttien puheenvuoroja eli sitaatteja. Sitaatteja hyödyntämällä pyrimme havainnollistamaan ja perustelemaan tutkimuksesta saatuja tuloksia sekä lisäämään tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimukseen osallistuneiden tunnistettavuuden estämiseksi sitaattien perään on merkitty toimintaterapeutista muodostettu kirjainyhdistelmä (TT) ja numero 1-5 haastattelujärjestyksen mukaisesti.

5.1 Ihminen

Seuraavaksi tarkastelemme toimintaterapeutin käyttämiä interventioita ja menetelmiä kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden tukemisessa. Ennen tätä kuvailemme, millaisiksi haastateltavat ovat asiakkaansa kokeneet, jotta saamme käsityksen interventioiden kohderyhmästä. Asiakkaiden tarpeiden ymmärtäminen on keskeistä, sillä se ohjaa toimintaterapeuttien valintoja ja menetelmien soveltamista käytännössä.

Haastatteluista ilmeni, että kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat ovat hyvin monimuotoinen ryhmä ihmisiä. Heidän elämäntilanteensa, työ- ja toimintakykynsä ja terveydentilansa vaihtelevat paljon. Yhteisiä tekijöitä ovat työikäisyys ja pitkäaikaistyöttömyys. Pitkäaikaistyöttömyyden taustalla saattoi toimintaterapeuttien mukaan olla monenlaisia työ- ja toimintakyvyn haasteita. Useamman haastateltavan vastauksissa asiakkaiden tilanteissa esiintyivät erilaiset mielenterveyden ongelmat, kuten ahdistuneisuus, sosiaalisten tilanteiden pelko ja masennus sekä päihteidenkäyttö. Nuoremmilla asiakkailla korostuivat erityisesti ADHD ja muut neuropsykiatriset häiriöt. Monilla asiakkailla oli myös terveydellisiä haasteita, jotka olivat johtaneet pitkäaikaistyöttömyyteen. Iäkkäämmillä kuntouttavan työtoiminnan asiakkailla terveydelliset ongelmat, kuten tuki- ja liikuntaelinten sairaudet korostuivat.

Ihmisiä, joilla on erilaisia elämäntilanteita siellä taustalla, erilaisia sairauksia ja tapaturmia, vammoja, erilaisia syitä, jotka on kuormittaneet sitä elämäntilannetta ja sitten olleet syynä pitkäaikaistyöttömyydelle ja pitkäaikaisyöttömyys on ehkä ainut, jota mä keksin, että yhdistää heitä. (TT4)

On henkilöitä, joilla on mielenterveyden kanssa haasteita. Jos on tosi pitkään työttömänä niin kenellepä ei tulisi mielenterveyden kanssa haasteita. (TT3)

Toimintaterapeutit toivat ilmi myös asiakkaiden haasteita palveluihin sitoutumisessa. Kuvailuissa näkyi palvelujen, opiskeluiden tai työkokeilujen keskeytymisiä. Asiakkaiden motivoituminen kuntouttavaan työtoimintaan oli vaihtelevaa ja heidän voimavaroissaan ja jaksamisessa oli myös monesti puutteita. Osa kuntouttavan työtoiminnan asiakkaista on voinut opiskella tai tehdä pitkäänkin ansiotyötä, mutta erilaisten syiden takia ovat sittemmin joutuneet pitkäaikaistyöttömiksi. Kaiken kaikkiaan asiakkaiden toimintakyvyssä oli monenlaisia haasteita ja useilla monia samanaikaisesti. Toimintaterapeutin asiantuntemusta haastatteluiden mukaan on erityinen ymmärrys toimintakyvyn rajoitteista ja niiden merkityksestä työ- ja toimintakykyyn sekä asiakkaiden elämään.

5.1.1 Yksilöohjaus

Toimintaterapeutit kuvasivat, että yksilöohjaus räätälöidään asiakkaan tarpeiden mukaan. Ihmiseen keskittyvät interventiot, kuten tavoitteiden asettaminen tai työ- ja toimintakyvyn arviointi, toteutetaan yksilöohjauksen aikana. Se saattoi pitää sisällään palveluohjausta, kun asiakas tarvitsi apua erilaisten palveluiden tai tukimuotojen piiriin haueutuessa. Asiakkailta saattoi olla esimerkiksi terveydellisiä haasteita, jotka edellyttivät terveydenhoitoa. Yksilöohjauksen tarkoitus on edistää asiakkaan kokonaisvaltaista hyvinvointia ja työ- ja toimintakykyä. Palveluohjauksen keinoin pyritään vaikuttamaan ihmiseen hänen hyvinvointiaan edistäen.

Kuntouttavan työtoiminnan aikana voidaan sitten tätä terveydenhuollon (tarvetta) tai muuta kuntoutustoimenpiteitä lähteä viemään eteenpäin, jos ne vaan tunnustetaan. (TT1)

Haastateltavat nostivat tärkeäksi taidoksi itsen terapeuttisen käytön. Kyseessä on oman persoonan, kuten huumorin ja empatian hyödyntäminen työskentelyssä asiakkaiden kanssa. Se voi toimia työkaluna terapiasuhteen muodostamisessa erityisesti yksilöohjauksessa ja asiakkaan sitouttamisessa toimintaan. Haluamme tuoda esiin itsen terapeuttisen käytön tässä yhteydessä, sillä sitä voidaan pitää toimintaterapeutin tietoisena prosessina, jonka avulla muodostuu terapiasuhde asiakkaan kanssa. Luottamuksellinen terapiasuhde mahdollistaa tarkoituksenmukaisten asiakaslähtöisten ja -keskeisten interventioiden suunnittelun ja toteutuksen.

5.1.2 Toimintakyvyn edistäminen

Toimintaterapeuttien kuvatessa työnkuvaansa kuntouttavassa työtoiminnassa vastauksissa korostui työ- ja toimintakyvyn arviointi, jonka he tunnistivat omaksi erityisosaamiseksi. Toimintaterapeutit kertoivat käyttävänsä työssään monia työ- ja toimintakyvyn arviointimenetelmiä esim. kykyviisari (Työterveyslaitos b), IMBA (Integration von Menschen mit Behinderungen in die Arbeitswelt) (Nevalainen 2018: 6), MELBA (Merkmalprofile zur Eingliederung Leistungsgewandelter und Behinderter in Arbeit) (Nevalainen 2018: 6), Oivallus-työväline (Avainsäätö), 3X10D-elämäntilannemittari (Innokylä) sekä WHODAS 2.0 (Oksanen 2020). Lisäksi käytössä oli toimintaterapian teorioihin pohjautuvia menetelmiä. Moni menetelmä, kuten ACIS (Assessment of Communication and Interaction Skills), MOHOST (Model of Human Occupation Screening Tool), WRI (Work Rehabilitation Questionnaire), AWP (Assessment of Work Performance), AWC (Assessment of Work Capacity) ja OPHI-II (Occupational Performance History Interview-II) perustuvat Gary Kielhofnerin kehittämään Model of Human Occupation (MOHO) -teoriaan (Taylor 2017). MOHO perusteisten arviointimenetelmien lisäksi toimintaterapeutit hyödynsivät LOTCA (Loewenstein Occupational Therapy Cognitive Assessment) (Katz & Itzkovich & Averbuch & Elazar 1989: 189) arviointimenetelmää. Toimintaterapeuttien käyttämät arviointimenetelmät tarjoavat tietoa asiakkaan työ- ja toimintakyvystä sekä työllistymisen esteistä.

Teen työ- ja toimintakyvyn arviointia ja jos puhutaan mittareista niin esimerkiksi WRI, AWP, AWC, kykyviisari ja esimerkiksi MOHOST on tosi hyvä. Työ ja toimintakyvyn todentaminen on todella tärkeää ja meidän (toimintaterapeuttien) etu on siinä, että meillä on niitä mittareita, arviointimenetelmiä ja viitekehyksiä. Se meidän tietomme perustuu johonkin. (TT1)

Toimintaterapeutit korostivat haastattelun ja asiakkaan kuulemisen merkitystä. Haastattelu on yksi työ- ja toimintakyvyn arvioinnin tapa, jolla toimintaterapeutti kerää tietoa asiakkaan tilanteesta. Asiakas on oman tilanteensa asiantuntija ja toimintaterapeutti työ- ja toimintakyvyn asiantuntija: yhdessä he muodostavat vahvan tiimin, jossa kummankin osapuolen rooli on tärkeä. Kuntouttavan työtoiminnan asiakkaista ei saada ennakkotietoja, joten toimintaterapeutit paneutuvat yksilöohjauksessa asiakkaiden elämänhistoriaan ja terveydentilaan, saadakseen mahdollisimman laajan käsityksen työ- ja toimintakyvystä ja niihin vaikuttavista tekijöistä. Haastattelemamme toimintaterapeutit hyödynsivät erilaisia haastattelupohjaisia arviointimenetelmiä, kuten OPHI-II ja MOHOST-arviointimenetelmiä sekä motivoivan haastattelun periaatteita työssään. Yhdessä haastattelussa mainittiin, että kuntouttavan työtoiminnan henkilökunta, toimintaterapeutti mukaan lukien hyödynsivät yksilöohjauksessa ratkaisukeskeisen lyhytterapian menetelmiä.

Käydään läpi elämänhistoriaa, koulutus- ja työhistoriaa, raha-asioita, sosiaaliset verkostot, päihteiden käyttötilanne ja aikaisemmat tai tämänhetkiset terveys- ja kuntoutuspalvelut. ---Yleensä lähdetään siis siitä kokonaistilanteesta, mitä itse toivoo kuntouttavalta ja minkä takia on hakeutunut tänne, niin tiedetään, mikä on asiakkaan oma motivaatio. (TT2)

Haastattelu mahdollistaa työ- ja toimintakyvyn ja niihin vaikuttavien tekijöiden, kuten lähipiirin laaja-alaisen tarkastelun. Haastateltavat toimintaterapeutit tunnistivat, että asiakkaiden työ- ja toimintakyvyn haasteet olivat toisinaan yhteydessä lähipiirissä tapahtuviin asioihin. He pitivät tärkeänä pysähtyä rauhassa asiakkaan tilanteen äärelle ja kysyä mitä hänelle ja hänen perheelleen kuuluu.

Turhaan me mietimme, että mihin haluat mennä kouluun, jos ihmiseltä on sähkötkö poikki ja mies hakkaa. Eihän ne ole oleellisia asioita silloin, kun pitäisi miettiä ensin, että miten se arki sujuu. --- Olisi hyvä, että jollakin olisi aikaa istua alas ja kysyä mitä sulle, sun lapsille ja puolisoilla kuuluu? Onko sulla ketään? Onko sulla asuntoa? Sieltä paljastuu niin paljon asioita, kun jollakin on aikaa kuunnella. (TT3)

Toimintaterapeutit kuvailivat kuntouttavan työtoiminnan tarjoavan paljon mahdollisuuksia toiminnan havainnoimiselle, joka haastattelun tavoin on yksi työ- ja toimintakyvyn arvioinnin tapa. Havainnointi tarjoaa toimintaterapeutille arvokasta tietoa asiakkaan työ-

ja toimintakyvystä, kuten viestintä- ja vuorovaikutustaidoista sekä kyvystä toimia ryhmän jäsenenä. Lisäksi se tarjoaa tietoa asiakkaan vahvuuksista ja haasteista eri tilanteissa ja ympäristöissä. Havainnoinnista saatu tieto tukee yksilöllisten tavoitteiden asettamista sekä tarkoituksenmukaisten interventioiden suunnittelua ja valintaa.

Mä en usko, että mä olen missään muussa työpaikassa päässyt niin hyvin havainnoimaan, näkemään, konkreettisesti tekemään asioita, kun siellä kuntouttavassa työtoiminnassa. (TT3)

Kuntouttavassa työtoiminnassa toimintaterapeuttien työnkuvaan kuuluu myös kirjaaminen. Haastatelluissa osa kuvasikin toimintaterapeuttien erityistä osaamista, huolellisuutta ja tarkkuutta kirjaamisessa. Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälisen ICF-luokituksen käyttö oli monille tuttua ja kirjaamista selkeyttävää.

Toimintaterapeutti osaa sanottaa sitä työ- ja toimintakykyä niin tarkasti, että se sanottaminen, kirjaaminen tuntuu olevan helpompaa toimintaterapeutille. Se on jotenkin niin siinä koulutuksessa, että kuvaat sitä toimintakykyä tosi hyvin. (TT1)

5.1.3 Voimavarojen edistäminen

Yksi keskeisistä ihmiseen keskittyvistä interventioista oli tavoitteiden asettaminen, seuranta ja arviointi, joka pohjautuu työ- ja toimintakyvynarviointiin. Haastatelluissa korostui toimintaterapeuttien osaaminen SMART-tavoitteiden asettamisessa, jotka ovat tarkkoja, mitattavia, asiakkaalle merkityksellisiä, saavutettavia ja aikarajoitteisia. He toivat myös ilmi, että toimintaterapeuteilla on taito huomioida ja kuulla asiakkaan omaa näkemystä tilanteestaan, toiveistaan ja tavoitteistaan.

Toimintaterapeutit kuvailivat, että asiakkaat saattavat tulla kuntouttavaan työtoimintaan valmiiksi asetettujen, laajojen tavoitteiden kanssa, joista puuttuu konkreettisuus ja selkeys. He kertoivat pilkkovansa niitä yhdessä asiakkaan kanssa pienempiin osiin, eli välitavoitteiksi. Lähes jokainen haastattelemamme toimintaterapeutti hyödyntää tavoitteiden laatimisessa ja seurannassa näyttöön ja tutkittuun tietoon perustuvia menetelmiä, kuten GAS- (Goal attainment scale) ja SMART-menetelmää.

Meillä (toimintaterapeuteilla) on taitoa asettaa eri tavalla kirkkaita ja selviä, mitattavissa olevia, realistisia tavoitteita. --- Osataan kirkastaa niitä tavoitteita ja huomioida asiakkaan tarpeet, motivaatio, toiveet, vahvuudet ja saada kasvatettua asiakkaan motivaatiota tavoitteelliseen toimintaan toimintaterapeutille tyypillisen tavoitteen asettelun myötä. (TT4)

Itse käytin GAS-menetelmää, koska se on kaikkein helpoin tapa pilkkoa sitä toimintaa osiksi. Ja sitä paitsi ihan tutkimukseen perustuva. (TT1)

5.2 Toiminta

Seuraavaksi tarkastelemme toimintaterapeuttien käyttämiä interventioita ja menetelmiä, joilla pyritään vaikuttamaan toimintaan. Aluksi käymme läpi, millaisia toimintamahdollisuuksia kuntouttava työtoiminta tarjoaa, luodaksemme käsityksen, mihin toimintoihin toimintaterapeutit pyrkivät vaikuttamaan. Kuntouttavan työtoiminnan palvelu koostuu pääasiassa asiakkaalle järjestettävästä työpaja- ja ryhmätoiminnasta sekä yksilöohjauksesta. Toimintaterapeutit olivat yhtenäisesti sitä mieltä, että asiakkaille tarjottava toiminta kuntouttavassa työtoiminnassa on hyvin monipuolista. Monenlaisen toiminnan kautta voidaan kehittää erilaisia taitoja. Toimintaterapeutit suunnittelevat ja valitsevat toiminnot huolellisesti, jotta toiminta on tarkoituksenmukaista ja tukee asiakkaan yksilöllisten tavoitteiden saavuttamista.

Minä ajattelen, että kuntouttavassa työtoiminnassa voidaan tehdä ihan mitä vaan. Siellä voidaan tehdä mitä vain projektia, teatteria, kuvataidetta, siellä voidaan korjata pyöriä tai vaan istua yhdessä pöydän ääressä ja pelata ristiseiskaa. (TT3)

Haastateltavat kuvasivat kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden osallistuvan tavoitteitaan tukevaan ja mieleiseensä työpajatoimintaan. Pajoilla tehdään työnkaltaisia toimintoja sekä vahvistetaan ja laajennetaan omaa ammatillista osaamista. Lisäksi siellä harjoitellaan työelämätaitoja ja työyhteisön jäsenenä toimimista. Työn sisältö ja vaatimukset vaihtelevat työpajan ja asiakkaan toimintakyvyn mukaan. Työpajoja voivat olla mm. metalli- ja ravintola-, tekstiili- ja kiinteistöpuu- ja puuverstas, pintakäsittely, kirpputori tai autopesula.

Siellä (kuntouttavassa työtoiminnassa) hankitaan ja kehitetään arjen hallintaa ja työelämään liittyviä taitoja. Opetellaan vaikka ilmoittamaan ohjajalle, jos ollaan sairaita tai ei päästä paikalle. Opetellaan niitä ammattialoilla tarvittavia osaamisia ja tehdään työtehtäviä. (TT4)

Haastatteluissa nousi esiin kuntouttavan työtoiminnan yksiköiden väliset erot. Koska yhdessä yksikössä ei ollut työpajatoimintaa, heidän toiminnassaan korostui asiakkaiden omat projektit ja talontyöt. Ne olivat monipuolisia ja erisuuruisia, joista asiakas valitsi itselleen mieluisan. Talontöihin lukeutui erilaiset kodinomaiset toiminnot, kuten keittiö- ja siivoustyöt sekä työnkaltaiset toiminnot, kuten kahvilatyöskentely. Asiakkaiden omat projektit saattoivat pitää sisällään kädentaitoja ja opiskelua.

Meillä arki koostuu ryhmätoiminnasta, yksilöohjauksesta, asiakkaiden projekteista ja talontöistä. (TT2)

Työpajatoiminnan ja yksilöohjauksen lisäksi kuntouttavassa työtoiminnassa on erilaista ryhmätoimintaa, jonka ohjaaminen yksilöohjaamisen ohella kuuluu toimintaterapeuttien työnkuvaan. Toimintaterapeutit suunnittelevat ja toteuttavat ryhmätoimintaa asiakkaiden toiveet ja tarpeet huomioiden. He kertoivat ohjaavansa erilaisia asiakaslähtöisiä ja -keskeisiä ryhmiä, kuten jännittäjä-, luova- ja tunnetaitoharjoitteluryhmä sekä mielenterveyden ensiapukoulutuksia, joiden tavoitteena on edistää asiakkaan toiminnallista suoriutumista erilaisten toimintojen avulla. Esimerkiksi uusien arjentaitojen opettelu, rentoutumiskeinot ja itsemyötätunnon harjoittelu voivat tukea asiakkaan toiminnallista suoriutumista erilaisista toimintakyvynhaasteista huolimatta.

Ryhmätoiminnossa voi kehittää esimerkiksi arjentaitoja, sosiaalisia taitoja ja tutustua uusiin ihmisiin, löytää itsestä uusia puolia, tehdä tämmöistä itsekasvatusta ja opetella itsereflektiota, vaikka sen jännittäjäryhmän myötä. Arjentaitoryhmässä, tehdään perusasioita mitä jokaisen arkeen kuuluu. (TT4)

Ryhmätoiminta sisältää myös mm. retkiä, erilaisia tutustumiskäyntejä ja kulttuurielämyksiä, joita toimintaterapeutit kutsuivat ulospäinsuuntaavaksi toiminnaksi. Toimintaterapeutit kuvailivat, että joidenkin asiakkaiden sosiaalinen elämä saattaa olla hyvin rajallinen. Ulospäinsuuntaavan toiminnan tarkoituksena on edistää asiakkaiden hyvinvoin-

tia, elämänlaatua, itseluottamusta ja vuorovaikutustaitoja sekä lisätä osallisuutta yhteiskuntaan. Se tarjoaa asiakkaille mahdollisuuden tutustua uusiin ympäristöihin, rakentaa sosiaalisia suhteita ja verkostoja sekä vahvistaa itsenäisyyttä ja luottamusta omiin kykyihin.

Kaikki haastateltavat kuvasivat vastauksissaan käyttävänsä työssään toiminnan adaptaatiota eli muokkaamista, joka edellyttää toiminnan analyysia. Toimintaterapeutit käyttävät toiminnan analyysia toiminnan suunnittelun ja havainnoinnin tukena sekä toiminnan adaptaation pohjana. Toiminnan analyysin avulla toimintaterapeutit tunnistavat miten asiakkaan toiminnallista suoriutumista voidaan edistää esim. mitä toiminnan osia voidaan muokata tai tukea.

Toiminnan analyysi ja -adaptaatio on ihan supertärkeää kaikessa esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan ympäristöissä, että jos sitä ei hallitse niin on erittäin vaikea lähteä miettimään, miten tukea henkilöä tekemään seuraavaa tavoitteeseen liittyvää tehtävää tai muuta. (TT1)

5.3 Ympäristö

Toimintaterapeutit pyrkivät vaikuttamaan asiakkaan elinympäristöihin, kuten kuntouttavaan työtoimintaan edistääkseen asiakkaan toiminnallista suoriutumista. Kuvaamme aluksi millaisia ympäristötekijöitä haastateltavat nostivat esiin, jotta ymmärrämme millaiseen ympäristöön he pyrkivät vaikuttamaan. Kaikki heistä olivat yhtä mieltä ympäristöjen monipuolisuudesta, ja haastatteluissa korostui heidän laaja-alainen ymmärryksensä ympäristön eri osa-alueista. Kaikki toimintaterapeutit olivat yhtä mieltä ympäristöjen monipuolisuudesta. Lisäksi haastatteluissa korostui toimintaterapeuttien laaja-alainen näkemys ympäristön eri osa-alueisiin.

Niitä paikkoja on niin monenlaisia, mutta toivoisin, että enemmän mietittäisiin sitä yksilön ja ympäristön suhdetta ennen, kun ihmisiä laitetaan niihin (kuntouttavan työtoiminnan yksiköihin/ryhmiin/työpajoihin). --- Minä ajattelen, että juuri toimintaterapeutin työtä on miettiä mitä se ympäristö on sosiaalisena, fyysisenä, psyykkisenä, kognitiivisena ja mitä se vaatii. (TT3)

5.3.1 Sosiaalinen ympäristö

Toimintaterapeutit kuvailivat asiakkaiden sosiaaliseen ympäristöön kuuluvan kuntouttavan työtoiminnan henkilökunnan ja muut asiakkaat sekä asiakkaan lähipiirin, kuten perheen, puolison ja ystävien. Näiden lisäksi asiakkaiden sosiaaliseen ympäristöön kuuluu mahdollisten muiden palveluiden, kuten TE-toimiston ja Kelan asiantuntijat sekä muut hoitotahot. Haastattelujen perusteella toimintaterapeutit olivat ainoita oman alansa edustajia työpaikoillaan. He näkivät toimintaterapian tuoman lisäarvon kuntouttavaan työtoimintaan ja ajattelivat, että toimintaterapeutteja tulisi olla kaikissa kuntouttavan työtoiminnan yksiköissä. Toimintaterapeuttien lisäksi muita työntekijöitä ovat sosiaalialan ohjaajat, sosionomi, geronomi, yhteisöpedagogi, kuntoutuksenohjaaja sekä ryhmä- ja työpajatoiminnan ohjaajat. Haastatteluissa kävi ilmi, että yksi kuntouttavan työtoiminnan yksikkö sijaitsi samoissa tiloissa oppilaitoksen kanssa, jonka vuoksi myös koulun henkilökunta ja opiskelijat lukeutuivat asiakkaiden sosiaaliseen ympäristöön.

Minä näen, että toimintaterapeutteja pitäisi olla kaikissa kuntouttavan työtoiminnan yksiköissä. --- Ja kun me kutsumme sitä kuntouttavaksi työtoiminnaksi niin missä ne ovat ne kuntoutuksen ammattilaiset ja asiantuntijat? (TT3)

Toimintaterapeutit kuvasivat tekevänsä verkostotyötä asiakkaan sosiaaliseen ympäristöön kuuluvien muiden toimijoiden, kuten terveydenhuollon ja työllisyyspalveluiden kanssa. Verkostotyön tarkoituksena on tarjota asiakkaalle kokonaisvaltaista tukea. Toimintaterapeutti tuo verkostotyöhön oman ammatillisen osaamisensa erityisesti asiakkaan toimintakyvystä ja siihen vaikuttavista tekijöistä sekä asiakaslähtöisen näkökulman.

Jos me emme tee verkostotyötä niiden muiden asiakkaan toimijoiden kanssa, kuten esimerkiksi psykiatrisen sairaanhoitajan, --- niin kyllä me vähän irralliseksi jäädään. Tiedon ja datan tuottaminen yhdessä on minun mielestäni tosi tärkeää. (TT1)

5.3.2 Fyysinen ympäristö

Kuntouttavan työtoiminnan keskeisiä fyysisiä ympäristöjä ovat työpajat ja ryhmät. Näiden saavutettavuuteen ja esteettömyyteen vaikuttavat muun muassa kulkureitit, äänet,

valaistus, ja hajut, jotka ovat osa fyysistä ympäristöä. Lisäksi fyysiseen ympäristöön kuuluvat työpajojen työolot, kuten turvallisuustekijät esim. suojarusteet sekä työpajoilla, talontöissä ja ryhmissä käytettävät välineet, kuten tietokoneet, hitsauslaite, kassakone ja askartelutarvikkeet.

Kuntouttavan työtoiminnan yksiköiden välisen erot korostuivat myös ympäristötekijöissä. Kaikki yksiköt eivät valitettavasti olleet fyysisesti esteettömiä ja yksi yksikkö sijaitti samoissa tiloissa oppilaitoksen kanssa. Kyseisen yksikön fyysiseen ympäristöön lukeutui siis myös oppilaitoksen tilat, kuten ruokala.

Me toimimme aidossa oppilaitosympäristössä ja meillä on esimerkiksi metallipuolella kaikenlaisia hitsausvälineitä, sorveja, työkaluja ja CNC-kone eli laitteita, joita asiakkaat myöhemmin käyttäisivät saman alan opinnoissa tai työtehtävissä. (TT4)

Yksilöohjaus tapahtui pääsääntöisesti kuntouttavan työtoiminnan tiloissa. Toisinaan kuitenkin toimintaterapeutti lähti asiakkaan mukaan esim. lääkäriin, jolloin fyysinen ympäristö laajentui kuntouttavan työtoiminnan ulkopuolelle. Vastaavissa tilanteissa fyysinen ympäristö sisältää mm. sääolosuhteet, luonnon ja terveysaseman puitteet. Kuntouttavassa työtoiminnassa tarjottiin myös ulospäinsuuntaavaa toimintaa, jonka suunnittelussa tulee huomioida laajentuneeseen ympäristöön liittyvät esteettömyysseikat.

5.3.3 Kulttuurinen ympäristö

Kulttuurisen ympäristön näkökulmasta haastatteluissa korostui työhön, kuntoutukseen ja ihmisten välisiin suhteisiin liittyvät arvot ja asenteet, kuten tuen ja rohkaisun ilmapiiri. Toimintaterapeuttien haastatteluista kävi ilmi voimavarakeskeinen lähestymistapa, vaikka he eivät suoraan nimenneet voimavarakeskeistä työtettä. Toimintaterapeutti pyrkii aina luomaan asiakkaiden kanssa tasa-arvoisen kumppanuussuhteen ja toimii asiakkaiden rinnalla kulkijana.

Toimintaterapeutin lisäksi tuen ja rohkaisun ilmapiiri korostuu kuntouttavassa työtoiminnassa erityisesti ryhmätoiminnassa. Ryhmäläiset voivat tarjota toinen toisilleen vertaistukea. Parhaimmillaan ryhmä tarjoaa kannustavan ja voimaannuttavan ilmapiirin, jossa jokainen saa olla oma itsensä.

Toimintaterapeutilla on laaja-alainen ymmärrys asenneympäristön vaikutuksesta asiakkaan toiminnalliseen suoriutumiseen. Pitkäaikaistyöttömät asiakkaat voivat joutua kohtaamaan ikäviä yhteiskunnallisia asenteita ja ennakkoluuloja. Haastatteluiden aikana toimintaterapeutit toivat ilmi pyrkimyksensä edistää asenneilmapiiriä. Lisäksi heidän puheissaan korostui kuntouttavan työtoiminnan arvoista erityisesti tasa-arvo.

Tehdään sitä asennekasvatustyötä ja autetaan siinä, että voidaan jokainen ihminen olla enemmän ihminen toisillemme ja kohdata toisiamme niin kun haluttaisiin, että meitä kohdataan. --- Kun meidän oppilaitosympäristösämme kulkee opiskelijoita, työkokeilijoita, palkkatuella työskenteleviä, kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita ja muuta porukkaa, niin kaikki on siellä omana itsenään tasa-arvoisena muiden joukossa. (TT4)

Ajankäyttö, joka lukeutuu kulttuuriseen ympäristöön, nousi haastatteluissa keskeiseksi teemaksi. Kuntouttava työtoiminta on päivisin tapahtuvaa toimintaa, jossa pyritään huomioimaan asiakkaiden yksilölliset tilanteet ja tarpeet. Toimintaterapeutit kuvailivat kuntouttavan työtoiminnan sijoittuvan arkipäiville klo. 8.00-16.00 väliselle ajalle. Suunnitelmassa asiakkaiden työviikkoa toimintaterapeutit ottavat huomioon asiakkaan toiveet, voimavarat ja tarpeet. Toimintaa suunnitellaan tyypillisesti neljästä kuuteen tuntiin, yhdestä neljään päivään viikossa. Joissain tapauksissa työtoimintapäivä voi olla pidempi, jopa kahdeksan tuntia. Ajankäytölliset seikat näyttäytyivät myös työpajojen ja ryhmien aikatauluissa ja toimintatavoissa.

Asiakkaiden työvuoroissa pyritään huomioimaan arki- ja unirytmit.

Voidaan esimerkiksi ehdottaa iltavuoroa klo. 12.00-16.00. TT4

Sitä on mahdollista muokata 1 päivästä 4 päivään viikossa --- voimavarojen ja jaksaminen mukaan. TT1

Yksi haastateltava muistutti kulttuuristen tekijöiden arvioimisen ja huomioimisen tärkeydestä. Toimintaterapeutit ymmärtävät kulttuuristen tekijöiden vaikutuksen toimintakykyyn ja toiminnalliseen sitoutumiseen. Esimerkiksi kulttuuri, jossa sosiaaliset suhteet ovat suuressa arvossa edistävää sosiaalista toimintakykyä, mutta voi heikentää kuntouttavaan työtoimintaan sitoutumista, mikäli työn kulttuurista merkitystä ei koeta korkeaksi. Samainen haastateltava toi esiin esimerkin kulttuuristen esteiden murtamisesta.

Toimintaterapeuteilla on ymmärrystä erilaisista kulttuurisista esteistä, joita asiakkaat voivat kokea esim. kielellisistä esteistä, joiden murtamisessa voidaan hyödyntää tulkki- välitteistä työskentelyä.

5.3.4 Institutionaalinen ympäristö

Osa haastattelemistamme toimintaterapeuteista tarkastelivat kuntouttavan työtoiminnan institutionaalisen ympäristön tekijöitä kriittisesti. Institutionaalille ympäristölle ta- vanomaista ovat selkeät rakenteet, aikarajat ja säännöt. Toimintaterapeutit tunnistivat haasteita palvelussa, sen rakenteissa ja toiminnoissa. He toivat esiin kaipaavansa kun- touttavaan työtoimintaan yhtenäistä, selkeämpää rakennetta ja toimintamallia.

Korkeammalta taholta pitäisi olla määritelty jonkinlaiset laatuksiteerit sille (kuntouttavalle työtoiminnalle) mitä se on, mitä siellä tehdään, ketä ammat- tilaisia siellä kuuluu olla töissä, jotta se on kuntouttavaa. (TT3)

Kuntouttavan työtoiminnan kesto voi vaihdella muutamasta kuukaudesta jopa vuosiin asiakkaan yksilöllisen tilanteen ja tarpeiden mukaan. Palvelun kesto määritellään yksi- löllisesti asiakkaan kuntoutussuunnitelmaan perustuen. Toimintaterapeutit kuvailivat prosessien usein venyvän pitkiksi ja näkivät, että toimintaterapeuttien työllistäminen kuntouttavaan työtoimintaan voi nopeuttaa asiakkaiden prosessien etenemistä.

Välillä on nämä prosessit pitkiä. Se kuntoutuminen ei välttämättä tapahdu siinä 3 kuukaudessa, mikä on semmoinen tyypillisin kuntouttavan työtoi- minnan jakso. --- Sen sijaan, että ollaan 10-vuotta työttöminä, niin kyllä siinä kannattaisi toimintaterapeutti pyöräyttää, että saisi selkeyden siihen onko siinä toimintakyvyssä jotain. Siellä on ihmisiä, jotka pyörivät palve- luissa vuosia ja sen kierteen katkeamiseen näkisin, että toimintatera- peuteilla olisi roolia ja osaamista. (TT3)

Toimintaterapeutit kuvailivat kuntouttavan työtoiminnan palvelun olevan parhaimmillaan tavoitteellista ja suunnitelmallista sekä perustuvan asiakkaan yksilöllisiin tarpeisiin. Usein he kuitenkin kokivat asiakkaille asetetut työllistymistavoitteet liian suuriksi ja niistä puuttui yksilöllinen näkökulma. Toimintaterapeutit kuvailivat pyrkimystään palaut- taan toiminnan etenemään porraskerrallaan.

Iso tavoite on saada ihmiset eteenpäin, mutta ensin pitäisi miettiä miten se arki sujuu. Vähän, kuin yritettäisiin mennä hissillä, vaikka hissi ei kulje ja portaat ovat käytössä, mutta ei hallita niiden käyttöä. Siinä on toimintaterapeutin paikka palauttaa siihen, että edetään porras kerrallaan. (TT3)

Yhdessä yksikössä toiminta piti sisällään talontyöt ja asiakkaiden omat projektit. Kyseisen yksikön toimintaterapeutti kuvaili toiminnan vaativan asiakkailta paljon itseohjautuvuutta ja tunnisti sen olevan osalle haastavaa. Samainen toimintaterapeutti kertoi, ettei suurien asiakasmäärien vuoksi jokaisen asiakkaan kanssa ole mahdollista viikko tasolla pohtia omia projekteja.

Tämä on toisaalta haastava ympäristö, koska me emme tarjoa suoraan kauhean tiukkaa struktuuria. Se on osalle hankalaa, jos on vaikka toiminnanohjauksen haasteita. (TT2)

Ammatillinen tuki ja ohjaus luetaan osaksi institutionaalista ympäristöä. Kuntouttavassa työtoiminnassa työskentelee ammattitaitoisia asiantuntijoita, joiden pyrkimys on luoda asiakkaille turvallinen ja toimintakykyä edistävä ympäristö. Toimintaterapeutit näkivät kuitenkin palvelun olevan tällä hetkellä liian paljon sosiaaliseen ohjaukseen painottuvaa ja tunnistivat työ- ja toimintakyvyn asiantuntijoiden tarpeen palvelussa. Ammatillisen tuen lisäksi ryhmätoiminta on asiakkaiden toimintakykyä edistävä tukimuoto. Ryhmätoiminta tarjoaa mahdollisuuden saada sekä antaa vertaistukea ja luoda sosiaalisia suhteita muiden kanssa, joka edistää yhteisöllisyyttä.

Se mietityttää minua, että kuka siellä tekee toimintakyvynarviointia, kun se on kuitenkin toimintaterapeuttien työtä. Se on niin sosiaalipainotteista tällä hetkellä. Me ratkaistaan kuitenkin työttömyyttä, johon liittyy se työ ja toimintakyky niin oleellisesti, että kyllä siellä pitäisi olla semmoinen liitto eri alan ammattilaisia. Ainakin meidän suunnillamme on nähty, että päästään parempaan lopputulokseen mitä enemmän mukana on ollut myös muun alan toimijoita. (TT3)

Kuntouttava työtoiminta on sosiaalihuoltolain mukainen palvelu, ja sen takia etenkin pienet palveluntuottajat palkkaavat ennemmin sosionomin tai kuntoutuksen ohjaajan kuin toimintaterapeutin. Toimintaterapeutista ei saa

mitään lisäpisteitä. Hyvinvointialue voisi mahdollistaa, tukea ja edistää toimintaterapeutin palkkaamista antamalla, vaikka kilpailutuksessa jonkun lisäpisteen siitä, että heillä olisi työ ja toimintakyvyn asiantuntija kuntouttavassa palvelussa. Minä näen tässä ristiriidan, että näin ei ole. (TT4)

5.3.5 Ympäristön ja asiakkaan tarpeiden yhteensovittaminen

Toimintaterapeutit pyrkivät vaikuttamaan asiakkaan toimintaympäristöihin erilaisin menetelmin, jotta toiminnallinen suoriutuminen edistyy. Toimintaterapeutit tekevät kuntouttavassa työtoiminnassa työ- ja toimintakyvynarvioinnin lisäksi ympäristön arviointia, joka tarjoaa informaatiota mitkä ympäristötekijät vaativat muutoksia. Usein nämä kaksi arviointia toteutuvat rinnakkain.

Toimintaterapeutin työtä on miettiä ja ymmärtää, millainen esimerkiksi se sosiaalinen-, fyysinen-, psyykinen- ja kognitiivinen ympäristö on ja mitä se vaatii. (TT3)

Toimintaterapeutit toivat esiin laaja-alaisen ymmärryksensä ympäristön vaikutuksista toimintaan. Lisäksi haastatteluissa korostui toimintaterapeuttien taito muokata toimintaympäristöjä edistämään asiakkaiden toimintakykyä. Kävi ilmi, että toimintaterapeutin osaaminen on erityisen arvokasta esim. työergonomiaa ja apuvälineitä koskevissa asioissa.

Meillä (toimintaterapeuteilla) on tietoa apuvälineistä ja ympäristön ja ihmisen välisen vuorovaikutuksen edistämisestä. Me voidaan myös muuttaa ympäristöä tai toimintaa tai asenteita, jotta me saamme ihmisen motivoitumaan. (TT4)

Minun ammattitaitoani toimintaterapeutina tarvitaan paljon ihan tämmöisissä työergonomiajutuissa esim. mimmoiset tyynyt ja istuimet me saamme, että asiakas onnistuu tekemään töitä. (TT5)

5.3.6 Ohjaus, neuvonta, konsultaatio

Toimintaterapeutit kuvasivat myös erilaisia tapoja, joilla pyrkivät vaikuttamaan asiakkaan sosiaaliseen ympäristöön, kuten lähipiiriin ja muiden ammattilaisten ohjaaminen,

neuvonta ja konsultointi. Kuntouttavassa työtoiminnassa se saattoi olla toiminnan tai palvelun kehittämistä sekä asiakkaan kuntoutumista tukevien toimintatapojen opastamista muille ohjaajille. Ohjaamisen ja neuvonnan keinoin yksi toimintaterapeuteista oli purkanut asiakkaan tilanteeseen liittyen stigmoja myös lähipiirissä. Lisäksi asiakasläh- töisen näkökulman edistämisen, jota toimintaterapeutit toteuttavat sekä kuntouttavan työtoiminnan arjessa että verkostotyössä, voidaan nähdä olevan konsultatiivista työtä

Meillä (toimintaterapeuteilla) on ymmärrys siitä, että kaikki vaikuttaa kaik- keen. Voidaan jakaa sitä tietotaitoa sinne kotiinkin arjen hallinnan tueksi. - -- Toimintaterapeutin yhtenä osaamisena on ohjata, neuvoa, kouluttaa, että me koulutetaan myös työyhteisön jäseniä ja ohjaajia, vaikka siinä ihmisen kohtaamisessa, että me tehdään myös sitä asennemuutos ja -kasvatus- työtä. (TT4)

Haastatteluissa toimintaterapeutit kuvasivat tarvetta suuremmalle tuelle siirryttäessä kuntouttavasta työtoiminnasta eteenpäin, joka voi pitää sisällään ohjausta ja neuvontaa työnantajan tai koulunhenkilökunnan suuntaan. Siirtymisessä työelämään tai opintoihin, työ- tai koulupaikka sekä asiakas hyötyisivät asiakkaan tilanteen ja tukikeinojen selvit- tämisestä mahdollisesti myös toimintaterapeutin toimesta. Toimintaterapeutilla on osaamista mukauttaa työtehtäviä ja -ympäristöjä niin, että ne edistävät asiakkaan työ- kykyä ja työssäjaksamista. Toimintaterapeutti voi mm. suunnitella erilaisia tukitoimia työpaikalle, kuten ergonomiset työasennot sekä työtehtävien pilkkomista ja tauotta- mista. Haastateltavien mukaan tämä vaikuttaisi olevan hyvä kehityskohde kuntoutta- vassa työtoiminnassa.

Toimintaterapeutti voisi jalkautua sinne työsuhteen alkuun avaamaan sitä työnantajan ymmärrystä siitä, että minkälaisia keinoja ja ratkaisuja voidaan tuoda sinne työsuhteen alkuun --- joita työpaikalla voidaan käyttää, jotta asiakas saavuttaa niitä tavoitteita, mitä työnantaja on asettanut. (TT1)

5.3.7 Puolesta puhuminen

Haastatteluissa nousi esiin toimintaterapeutin taito toimia asiakkaan puolesta puhujana ja jopa tulkkina asiakkaan ja muiden ammattilaisten välillä. Puolesta puhumista voidaan pitää keinona sovittaa asiakkaan tarpeet ja ympäristön vaatimukset vastaamaan toinen

toisiaan. Haastatteluiden mukaan puolesta puhuminen on tarpeen asiakkaan edun ajamisessa sekä tilanteissa, joissa asiakas tarvitsee apua toiveidensa ja tarpeidensa sanoittamisessa. Toimintaterapeutit kuvailivat toimineensa tulkkina tilanteissa, joissa asiakkaan on haastava sanoittaa omia tunteitaan ja ajatuksiaan esim. sosiaalisten esteiden, kuten sosiaalisten tilanteiden pelon vuoksi. Haastateltavien mukaan asiakkaat saattoivat ajatella toimintaterapeutin olevan tuttu, luotettava ja siksi turvallinen ammattilainen.

Minä olen aika usein tulkki. Jos olet saanut asiakkaaseen kontaktin ja ymmärrätte toistenne kieltä voi olla, että verkostotyössä on aika paljon sen asiakkaan tukena. (TT5)

6 Johtopäätökset

Taulukko 3 kiteyttää ja havainnollistaa opinnäytetyön tulokset, jotka perustuvat haastatteluiden tuloksiin. Olemme kategorisoineet toimintaterapeuttien tehtävät pitkäaikaistyöttömien asiakkaiden työkyvyn edistämiseksi kuntouttavassa työtoiminnassa kolmeen teemaan: ihminen, toiminta ja ympäristö. Teemat pohjautuvat PEO-malliin. Jokaisen teeman alla ovat toimintaterapeuttien tehtävät, joilla he pyrkivät edistämään työkykyä kyseiseen teemaan vaikuttaen. Esimerkiksi ympäristöön voidaan vaikuttaa puolesta puhumisella eli asiakkaan yksilöllisten tarpeiden sanoittamisella.

Taulukko 3. Opinnäytetyön tulokset

Ihminen	Toiminta	Ympäristö
Toimintakyvyn edistäminen: <ul style="list-style-type: none"> - Työ- ja toimintakyvyn arviointi Voimavarojen edistäminen: <ul style="list-style-type: none"> - Tavoitteen asettelu, seuranta ja arviointi Terapiasuhteen muodostaminen: <ul style="list-style-type: none"> - Itsen terapeuttinen käyttö 	Työpajatoiminta: <ul style="list-style-type: none"> - Arjen- ja työelämätaitojen edistäminen - Ammatillisen osaamisen vahvistaminen Ryhmätoiminta: <ul style="list-style-type: none"> - Sosiaalisten- ja vuorovaikutustaitojen edistäminen - Itsetuntemuksen edistäminen Ulospäinsuuntaava toiminta:	Ohjaus, neuvonta, konsultointi: <ul style="list-style-type: none"> - Laaja-alainen ymmärrys toimintakyvystä ja siihen vaikuttavista tekijöistä Ympäristön ja asiakkaan tarpeiden yhteen sovittaminen: <ul style="list-style-type: none"> - Ympäristön arviointi - Ympäristön muokkaaminen Puolesta puhuminen:

Terveysten edistäminen: - Yksilöohjaus	<ul style="list-style-type: none"> - Toiminnallisen identiteetin vahvistaminen - Elämänlaadun ja yhteiskuntaan osallistumisen edistäminen - Itsenäisyyden vahvistaminen Toiminnan analyysi ja -adaptaatio: <ul style="list-style-type: none"> - Toiminnan pilkkominen ja syvälinen tarkastelu - Työn sisältö ja vaatimukset 	<ul style="list-style-type: none"> - Asiakkaan yksilöllisten tarpeiden sanoittaminen - Verkostotyö
---	---	--

Opinnäytetyön tarkoituksena oli lisätä tietoisuutta toimintaterapeuttisesta osaamisesta työkyvyn edistämisessä ja selvittää, miten toimintaterapeutit voivat tukea pitkäaikaisesti töttömiä asiakkaiden työkykyä kuntouttavassa työtoiminnassa. Tulokset osoittavat, että toimintaterapeuteilla on merkittävä rooli työkyvyn edistämisessä ja heidän asiantuntemuksensa tuo lisäarvoa kuntouttavaan työtoimintaan. Toimintaterapeuteilla on osaamista arvioida työ- ja toimintakykyä, toimia ryhmänohjaajana, konsultteina, palveluiden ja toiminnan kehittäjinä ja asiakkaiden puolestapuhujina (American Occupational Therapy Association 2017: 2). Toimintaterapeuttien asiakaslähtöinen työote sekä syvälinen ymmärrys työ- ja toimintakyvyn vaikuttavista tekijöistä nähtiin keskeisinä vahvuuksina. Laaja-alaisessa toimintakyvyn arvioinnissa otetaan huomioon asiakkaan aistitiedon käsittely, kognitiivisen toimintakyvyn sekä fyysisen ja henkisen terveydentilan ja ympäristön eri osa-alueet (American Occupational Therapy Association 2017: 5). Toimintakyvyn arvioinnissa jäsennetään asiakkaan elämäntilannetta kiinnittäen erityistä huomiota hänen vahvuuksiinsa ja toimintaympäristöihin (Sainio & Salminen 2022b).

Opinnäytetyön tulokset korostavat toimintaterapeuttien osaamista työ- ja toimintakyvyn arvioinnin lisäksi myös ympäristön arvioinnissa ja muokkauksessa. Toimintaympäristöllä on aina joko edistävä tai rajoittava vaikutus asiakkaan toimintakykyyn (Sainio & Salminen 2022a). Toimintaterapeutin osaaminen ympäristöjen arvioinnissa ja muokkauksissa keskittyy siihen, miten ympäristöjä muokkaamalla asiakkaiden toimintakykyä ja toimintoihin osallistumista voidaan edistää. Toimintaympäristöissä tulee kiinnittää erityistä huomiota mm. ympäristön fyysisiin ja sosiaalisiin mahdollisuuksiin sekä vaatimuksiin (de las Heras de Pablo & Parkinson & Pépin & Kielhofner 2017: 206).

6.1 PEO-malli kuntouttavassa työtoiminnassa

Toimintaterapeutin arviointityö keskittyy asiakkaan toiminnalliseen suoriutumiseen, osallistumiseen sekä hänen kokemukseensa itsestään toimijana (Sainio & Salminen 2022c). Arviointitilanteissa havainnointi ja luotettavien arviointimenetelmien käyttö tarjoavat toimintaterapeutille objektiivista tietoa asiakkaan toimintakyvystä, kun taas asiakkaalle suoritettut toiminnot ja arvioinnit antavat subjektiivista tietoa (Partanen & Hämmäläinen 2022). Molemmat tiedot ovat tärkeitä ja tuovat lisäarvoa työ- ja toimintakyvyn arviointiin. Vaikka haastattelemamme toimintaterapeutit eivät suoraan nimenneet käyttävänsä PEO-mallia työssään, tulokset osoittavat, että heidän työnsä perustuu samantyyppiseen ajattelutapaan. Toimintaterapeutit tukevat asiakkaiden työkykyä arvioimalla ja muokkaamalla ihmisen, toiminnan ja ympäristön välistä suhdetta. PEO-sovituksen avulla voidaan tunnistaa:

- ihmisen ja ympäristön välinen suhde eli kuinka ihminen sopeutuu tai reagoi ympäristöolosuhteisiin (Baum & Dunn & Law 2005: 45–46)
- ihmisen ja toiminnan suhde (Baum & Dunn & Law 2005: 45–46) eli kuinka toiminnan vaatimukset ja ihmisen taidot, valmiudet, ominaisuudet sekä mielenkiinnonkohteet vastaavat toisiaan
- toiminnan ja ympäristön suhde, eli kuinka ympäristöolosuhteet edistävät tai rajoittavat toiminnan toteutumista (Baum & Dunn & Law 2005: 46).

PEO-sovituksen tarkastelu auttaa toimintaterapeuttia tunnistamaan alueet, joissa asiakas tarvitsee tukea tai mukautuksia. Se voi tarjota toimintaterapeuteille työkalun asiakkaan työkyvyn arviointiin ja kuntoutuksen suunnitteluun kuntouttavassa työtoiminnassa. Lisäksi PEO-sovituksen ymmärtäminen auttaa toimintaterapeuttia ja asiakasta yksilöllisten kuntoutustavoitteiden asettamista. Toimintaterapeuttien kyky asettaa tavoitteita SMART- ja GAS-periaatteiden mukaisesti tunnistettiin tarpeelliseksi kuntouttavan työtoiminnan yksiköissä. Tavoitteita edistävän toiminnan suunnittelun tukena toimintaterapeutit hyödyntävät toiminnan analyysia- ja adaptaatiota, joiden tunnistettiin tukevan pitkäaikaistyöttömien työkyvyn edistämistä. Toiminnan sopiva haasteellisuus lisää motivaatiota ja mahdollistaa taitojen kehittymisen. Tämä auttaa asiakkaita osallistumaan työtoimintaan tarkoituksenmukaisella tavalla.

6.2 Työkykytalo kuntouttavassa työtoiminnassa

Haastatteluista ilmeni kuntouttavan työtoiminnan sisältöjen ja intensiteetin vaihtelevan asiakkaiden tarpeiden mukaan. Osa asiakkaista keskittyy arjen- ja elämänhallinnan edistämiseen, osa tähtää tavoitteellisesti kohti opintoja tai työelämää. Palvelun sisältöön ja intensiteettiin vaikuttaa aina asiakkaan henkilökohtainen tilanne ja motivaatio.

Haastateltavat kuvasivat työ- ja toimintakykyä kartoittavan kuntouttavan työtoiminnan sisältävän asiakkaan työllistymisen edellytysten arviointia ja toimintakyvylle soveltuvien työtehtävien ja -olojen selvittelyä. Palvelussa korostuvat työkykytalon teemat: terveys, työ- ja toimintakyky, osaaminen, arvot ja motivaatio. Osaamista eli työelämätaitoja, kuten työyhteisössä toimimista (Ilmarinen 2006: 79) ja työtehtävien edellyttämää osaamista voidaan edistää kuntouttavassa työtoiminnassa. Työyhteisössä toimiminen edistyy osallistumalla työpajatoimintaan ja työpajalla voi harjoitella vuorovaikutustaitoja olemalla kontaktissa pajaohjaajaan ja muihin pajalaisiin. Työpajalla voi kehittää myös alan edellyttämiä taitoja. Esimerkiksi ICT-pajalla voi opetella Microsoft-ohjelmiston käyttöä, joka on yhä useammalla alalla tarpeellinen taito. Muita harjoiteltavia työelämätaitoja voivat olla esim. ansioluettelon luominen, työnhaku ja työhaastatteluun valmistautuminen ja haettavien tehtävien kannalta tärkeiden taitojen hankkiminen ja kehittäminen. ICT-pajalla tämä voi olla mm. ohjelmointiosaamisen hankkimista tai media-alan taitojen kehittämistä. Vastaavasti pajalla voidaan harjoitella opiskelutaitoja erilaisia verkkokoulutuksia suorittamalla.

Työkykytalo kuvastaa työkykyä, joka perustuu terveydelle ja toimintakyvylle (Ilmarinen 2006: 79), joita kuntouttavassa työtoiminnassa pyritään edistämään monin eri tavoin. Toimintakyvyn edistäminen mahdollistaa työkyvyn ylläpitämisen (Ilmarinen 2006: 79) sekä palauttamisen. Kuntouttavan työtoiminnan myötä voidaan edetä opintoihin tai työelämään, kun asiakkaan työ- ja toimintakyky sen sallivat. Haastateltavat toivat esiin, että kuntouttavan työtoiminnan palveluun osallistuminen itsessään edistää asiakkaiden terveyttä esim. mielenterveyttä tarjoamalla paikan, jossa voi tuntea olevansa osa yhteisöä. Lisäksi palveluun osallistuminen edistää myös toimintakyvyn eri osa-alueita esim. sosiaalinen toimintakyky voi kohentua ryhmätoiminnassa. Toimintaterapeuttien tarve ja lisäarvo kuntouttavassa työtoiminnassa työ- ja toimintakyvyn asiantuntijana tunnistettiin jokaisessa haastatteluissa.

Toimintaterapeuttinen ammattitaito ja Työkykytalo-mallin moniulotteinen työkyky käsite täydentävät toinen toisiaan ja soveltuvat kuntouttavaan työtoimintaan. Kuten haastattelun tuloksissa tunnistettiin, pelkkä työkyvyn- ja työhön liittyvien asioiden arviointi voi antaa kapean käsityksen asiakkaan kokonaisvaltaisesta tilanteesta. Haastateltavat kuvasivat monenlaisia sosiaalisessa ympäristössä tapahtuvia asiakkaan toimintakykyyn vaikuttavia seikkoja, kuten asunnottomuus ja lähisuhdeväkivalta. Toimintaterapiassa ajatellaan, että lähipiiri on asiakkaan kuntoutumisen kannalta merkittävässä roolissa, ja toimintaterapeuteilla on taito ottaa heidät osaksi asiakkaan kuntoutumista mm. tarjoamalla tietoa ja ohjausta liittyen asiakkaan tilanteeseen.

7 Pohdinta

Opinnäytetyöprosessi käynnistyi talven 2023 aikana ja toteutui yhteistyössä Kouvolan Aikuiskoulutussäätiön kanssa. Opinnäytetyön aihe valikoitui yhdessä yhteistyötahon kanssa. Prosessi eteni yhteistyötahon ja aiheen valikoimisen jälkeen sopivan teoreettisen viitekehyksen etsimiseen. Lopulta teoreettiseksi viitekehykseksi valikoitui toimintaterapian teorioista tuttu Person-Environment-Occupation (PEO) -malli (Law ym. 1996) sekä Työterveyslaitoksen Työkykytalo-malli (Ilmarinen 2006). Kyseiset viitekehykset soveltuvat työkyvyn arviointiin ja sen edistämiseen ja voivat täydentää toinen toisiaan. PEO-mallin avulla pyrimme varmistumaan siitä, että kartoitimme toimintaterapian näkökulmasta merkityksellisiä asioita. Työkykytalo-malli auttoi havainnollistamaan työkyvyn moniulotteisuutta ja lisäsi ymmärrystä siihen vaikuttavista tekijöistä.

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli lisätä tietoisuutta toimintaterapeuttisesta osaamisesta työkyvyn edistämisessä kuntouttavassa työtoiminnassa. Tavoitteenamme oli kartoittaa, miten toimintaterapeutit voivat tukea pitkäaikaistyöttömien asiakkaiden työkykyä kuntouttavassa työtoiminnassa. Laadullisen tutkimuksen keinoin pyrimme löytämään vastauksen tutkimuskysymyksemme: Miten toimintaterapeutit voivat edistää pitkäaikaistyöttömien asiakkaiden työkykyä kuntouttavassa työtoiminnassa. Opinnäytetyömme tarjoaa tietoa, kuinka toimintaterapeuttista osaamista voidaan hyödyntää pitkäaikaistyöttömien asiakkaiden työkyvyn edistämisessä kuntouttavassa työtoiminnassa. Tieto palvelee erityisesti toimintaterapia-alan opiskelijoita sekä kuntouttavassa työtoiminnassa työskenteleviä toimintaterapeutteja. Myös muut työkyvyn edistämisen saralla työskentelevät tahot voivat saada lisätietoa toimintaterapeuttisesta osaamisesta työkyvyn edistämisessä. Opinnäytetyömme tulokset tarjoavat konkreettisia menetelmiä asi-

akkaan työ- ja toimintakyvyn edistämiseksi. Parhaimmillaan tulokset voivat myös laajentaa toimintaterapeuttien mahdollisuuksia työllistyä erilaisten työkykyä edistävien palveluiden piiriin.

Kuntouttava työtoiminta on työ- ja toimintakykyä edistävä palvelu (Sosiaali- ja terveysministeriö), jossa toimintaterapeuttisen osaamisen tarve on tunnistettu. Toimintaterapeutit voivat tuoda palveluun laaja-alaista osaamista työ- ja toimintakyvyn asiantuntijoina. Tällä hetkellä virallinen työ- ja toimintakyvyn arviointi ei kuulu osaksi kuntouttavaa työtoimintaa, vaan sitä tarjotaan vain osalle asiakkaista ja ammattitaidultaan erilaisten toimijoiden toteuttamana. Monet pitkäaikaistyöttömät kuitenkin kohtaavat moninaisia haasteita, joita voitaisiin tunnistaa ja käsitellä tehokkaammin arvioinnin avulla. Työ- ja toimintakyvyn arviointi on moniulotteinen prosessi, jota eri ammattilaiset tarkastelevat omista näkökulmistaan. Ihanteellisessa tilanteessa arviointi olisi osa myös kuntouttavaa työtoimintaa, ja siihen osallistuisi eri alojen asiantuntijoita, kuten toimintaterapeutteja. Myös haastateltavat korostivat moniammatillisen yhteistyön merkitystä. Toimintaterapeutit voisivat toimia yhdessä esimerkiksi terveydenhoitajien, sosiaaliohjaajien ja työllisyyspalveluiden kanssa. Tällainen yhteistyö voisi sujuvoittaa asiakkaiden pääsyä työ- ja toimintakyvyn arviointiin, joka on usein kuormittanut perusterveydenhuollossa.

Sitran vuoden 2023 megatrendien mukaan väestö ikääntyy, työkäisten määrä vähenee ja työelämä muuttuu. Työkykyyn liittyvien haasteiden selättämiseen tarvitaan jatkossakin riittäviä resursseja ja monialaista yhteistyötä (Dufva & Rekola 2023). Tulevaisuudessa toimintaterapeuttien osaamista voitaisiin hyödyntää entistä laajemmin työkyvyn edistämässä, esimerkiksi integroimalla lääkinnällisen kuntoutuksen palvelut osaksi kuntouttavaa työtoimintaa lakimuutoksen avulla.

7.1 Luotettavuus, eettisyys ja tutkimuseetiikka

Opinnäytetyön toteutuksessa noudatimme Tutkimuseettisen neuvottelukunnan hyvää tieteellistä käytäntöä sekä Arene ry:n Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettisiä suosituksia. Tieteellisen tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman luotettavaa tietoa. Luotettavuutta arvioimalla selvitetään, kuinka totuudenmukaista tietoa on saatu tuotettua. (Kylmä & Juvakka 2012: 127.) Pyrimme olemaan huolellisia, rehellisiä ja tarkkoja opinnäytetyössä koko prosessin ajan. Opinnäytetyön teoriaperusta koostuu lähteistä sekä näyttöön perustuvasta tiedosta.

Tunnistimme opinnäytetyön eettisiä riskejä tietosuojaan, anonymiteetin säilymiseen ja henkilötietojen käsittelyyn liittyen. Teimme suunnitteluprosessin aikana riskien kartoituksen ja huomioimme toimintatavat toteutusvaiheessa. Huolehdimme toimintamme eettisistä ja moraalisisista velvoitteista ammattialaa, tutkimuksen kohteena olevia henkilöitä, yhteiskuntaa ja tutkimusyhteisöä kohtaan (Arene: 8). Ennen haastatteluiden sopimista, haimme tutkimusluvut kunkin toimintaterapeutin työskentelyalueelta ohjeistusten mukaisesti.

Haastattelut toteutuivat talven 2024 aikana Metropolian tietoturvallisen Zoom-ohjelmiston kautta. Haastattelut nauhoitettiin osallistujien suostumuksella ja nauhoitteet tallennettiin sekä litteroitiin Word-dokumentiksi Metropolian pilvipalveluun Z-asemalle. Opinnäytetyön tekijöinä olimme ainoat, joilla oli pääsy aineistoon. Haastatteluun osallistuneiden toimintaterapeuttien anonymiteetti turvattiin ja heidät koodattiin lyhentein TT1-TT5. Opinnäytetyön julkaisemisen jälkeen kaikki haastattelumateriaalit päällekirjoitettiin ja poistettiin asianmukaisesti.

Opinnäytetyössä hyödynsimme laadullisen tutkimuksen menetelmiä ja huolehdimme tutkimusetiikan toteutumisesta. Toimintamme on ollut voimassa olevan tietosuojalainsäädännön mukaista ja salassapitoon sekä vaitioloon liittyvät velvollisuutemme ovat toteutuneet (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2023: 13–14). Tutkimusetiikka ohjasi valintojamme opinnäytetyön toteutuksessa, kuten tutkittavien henkilöiden valinnassa, tutkimusaineiston säilyttämisessä ja käsittelyssä. Allekirjoitimme kolmikantasopimuksen yhdessä ammattikorkeakoulun ja yhteistyökumppanin kanssa. Lisäksi haastateltavat saivat tiedotteen tutkimuksesta (ks. liite 3) ja heidän kanssaan allekirjoitettiin suostumuslomakkeet tutkimukseen osallistumiseen ja tietojen käsittelyyn (ks. liite 4). Eettisyyttä lisäsi suostumuksessa ja tiedotteessa haastateltaville selvitettyt asiat, kuten vapaaehtoisuus, oikeus keskeyttämiseen missä vaiheessa tutkimusta vain, sekä kieltää oman osuutensa käyttö myös jälkikäteen. (Tuomi & Sarajärvi 2018: 156.)

Tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan laadullisen tutkimuksen yleisten kriteerien eli uskottavuuden, vahvistettavuuden, refleksiivisyyden ja siirrettävyyden avulla. Uskottavuutta tutkimukseen tulee, jos tutkittavan aiheen parissa voi viettää mahdollisimman pitkän ajan. Myös tulosten paikkaansa pitävyyttä on syytä arvioida tutkittavien tai toisten aihetta tutkivien kanssa. (Kylmä & Juvakka 2012: 127–128.) Opinnäytetyöprosessi on ollut pitkä ja parityönä tapahtuvassa opinnäytetyössä on voinut jatkuvasti reflektoida

aihetta toisen asiaan perehtyneen kanssa. Vahvistettavuudella tarkoitetaan tutkimusprosessin kuvaamista niin että toinen henkilö voi seurata sen etenemistä pääpiirteissään.

Laadullisen tutkimuksen vahvistettavuus on hankalaa, sillä eri tutkija voi päätyä saman aineiston kanssa erilaiseen lopputulokseen. Tämän ei kuitenkaan ajatella olevan luotettavuusongelma, sillä erilaiset tulkinnat lisäävät ymmärrystä aiheesta, kuten laadullisen tutkimuksen kuuluukin. Refleksiivisyys merkitsee tutkijan tai tutkijoiden ymmärrystä omista lähtökohdistaan ja vaikutuksesta omaan tutkimukseensa (Kylmä & Juvakka 2012: 127–128).

Olemme opinnäytetyön tekijöinä tietoisia siitä, että kyseessä oli ensimmäinen tutkimuksemme, haastattelumme sekä aineiston analyysi. Ensikertalaisuutemme on voinut näyttäytyä epävarmuutena haastatteluissa, haastatteluiden litteroinnissa liiallisena tulkitsemisena tai aineiston analyysissä. Kasvatimme tietoperustaamme ja opiskelimme opinnäytetyön huolellista toteutusta lisätäksemme osaamistamme. Siirrettävyydellä tarkoitetaan, että tuloksia on mahdollista siirtää muihin samankaltaisiin tilanteisiin. Tutkijan on annettava riittävästi tietoa tutkimukseen osallistujista tai tutkimusympäristöstä lukijan arvioitavaksi (Kylmä & Juvakka 2012: 129), kuitenkin tietosuoja huomioiden. Haastateltavat olivat työskennelleet eri mittaisen ajan ja osittain eri tehtävissä kuntouttavassa työtoiminnassa. Tämä on voinut vaikuttaa heidän haastatteluvastauksiinsa. Suoria yleistyksiä tutkimuksen tuloksista ei voida tehdä, mutta ne antavat kuvan toimintaterapeutin keinoista edistää pitkäaikaistyöttömien asiakkaiden työkykyä kuntouttavassa työtoiminnassa.

7.2 Jatkotutkimusideat

Tutkimustiedon puute on haaste toimintaterapeuttien roolin vahvistamiselle kuntouttavassa työtoiminnassa. Suomessa toimintaterapeuttien roolia tässä kontekstissa ei ole laajemmin tutkittu. Kansainvälisistä tutkimuksista on vaikea löytää suoraa vertailukohdtaa, koska kuntouttavalle työtoiminnalle ei ole vastaavaa englanninkielistä käsitettä. Opinnäytetyömme tulokset osoittavat, että toimintaterapeutin osaaminen tuo vaikuttavaa lisäarvoa kuntouttavaan työtoimintaan ja täydentää moniammatillista yhteistyötä. Tuloksissa korostuu toimintaterapeuttien laaja-alainen osaaminen työ- ja toimintakyvystä sekä ymmärrys siihen vaikuttavista tekijöistä. Jatkossa olisi tärkeää tutkia tar-

kemmin, miten toimintaterapeuttien osaamista voitaisiin hyödyntää laajemmin ja systemaattisemmin pitkäaikaistyöttömien työkyvyn tukemisessa. Muita jatkotutkimusideoita voisivat olla toimintaterapeuttien kuntouttavassa työtoiminnassa käyttämät interventiot, menetelmät ja arvioinnit. Näin voitaisiin lisätä tietoisuutta toimintaterapeuttien tuomasta lisäarvosta ja osaamisesta kyseisessä palvelussa.

Kurvinen ym. (2019) toteavat, että pitkäaikaistyöttömään väestöön on kohdennettu paljon työllistämisen- ja koulutustoimenpiteitä, kuten kuntouttavaa työtoimintaa. Toimenpiteistä huolimatta työllistyminen avoimille työmarkkinoille on jäänyt toivottua vähäisemmäksi (Kurvinen ym. 2019: 18). Onko mahdollista, että kuntouttava työtoiminta aloitetaan liian myöhään? Voisiko yhteiskunnan ja yksilön sekä hänelle tärkeiden ihmisten kannalta olla hyödyllistä käynnistää esimerkiksi pilotti, jossa kuntouttavaan työtoimintaan pääsisi joukko halukkaita työttömyyden kestosta riippumatta? Lisäksi olisi tarpeen selvittää, millä keinoin kuntouttavaa työtoimintaa voitaisiin jatkossa kohdentaa asiakkaille entistä oikea-aikaisemmin.

Lähteet

American Occupational Therapist Association 2024. <<https://www.aota.org>>. Viitattu 24.5.2024.

Arene. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Päivitetty 9.1.2020. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry. <<https://arene.fi/julkaisut/raportit/opinnaytetoiden-eettiset-suositukset/>>. Viitattu 12.4.2024.

Avainsäätiö. Oivallus - Sosiaalisten taitojen työväline. <https://www.avainsaatio.fi/ladattavat/Oivallus_ohjeet.pdf>. Viitattu 23.4.2025.

Baptiste, Sue 2017. Person-Environment-Occupation Model. Teoksessa Hinojosa, Jim & Kramer, Paula & Royeen, Charlotte Brasic (toim.). Perspectives on Human Occupations: Theories Underlying Practice. Second Edition. E-kirja. Philadelphia: F.A. Davis Company. Luku 6.

Bass, Julie D. & Baum, Carolyn M. & Christiansen, Charles H. 2017. Person-Environment-Occupation-Performance Model. Teoksessa Hinojosa, Jim & Kramer, Paula & Royeen, Charlotte Brasic (toim.). Perspectives on Human Occupations: Theories Underlying Practice. Second Edition. E-kirja. Philadelphia: F.A. Davis Company. Luku 7.

Boyt Schell, Barbara A. & Gillen, Glen Scaffa, Marjorie E. 2014. Willard & Spackman's Occupational therapy. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins, a Wolter Kluwer business.

Clifford O'Brien, Jane 2017. Model of Human Occupation. Teoksessa Hinojosa, Jim & Kramer, Paula & Royeen, Charlotte Brasic (toim.). Perspectives on Human Occupations: Theories Underlying Practice. Second Edition. E-kirja. Philadelphia: F.A. Davis Company. Luku 5.

De las Heras de Pablo, Carmen-Gloria & Parkinson, Sue & Pépin, Genevieve & Kielhofner, Gary (posthumous) 2017. Intervention process: Enabling occupational change. Teoksessa Taylor, Renée R. (toim.). Kielhofner's model of human occupation. 5. painos. Philadelphia: Wolters Kluwer.

Dufva, Mikko & Rekola, Sanna 2023. Megatrendit 2023. Helsinki: Sitra. <<https://www.sitra.fi/julkaisut/megatrendit-2023/>>. Viitattu 1.2.2025.

Elo, Satu & Kajula, Outi & Kääriäinen, Maria & Tohmola, Anniina 2022. Laadullisen sisällönanalyysin vaiheet ja eteneminen. Hoitotiede 2022, 34 (4), 215–225.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2014. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Fischer, Anne G. & Jones, Kristin Bray 2017. Occupational therapy intervention process model. Teoksessa Hinojosa, Jim & Kramer, Paula & Royeen, Charlotte Brasic (toim.). Perspectives on Human Occupations: Theories Underlying Practice. Second Edition. E-kirja. Philadelphia: F.A. Davis Company. Luku 10.

Gould, Raija & Ilmarinen, Juhani & Järvikoski, Aila & Järvisalo, Jorma 2006. Työkyvyn moninaisuus. Teoksessa Gould, Raija & Ilmarinen, Juhani & Järvisalo, Jorma & Seppo Koskinen (toim.). Työkyvyn ulottuvuudet. Terveys 2000 -tutkimuksen tuloksia. Helsinki: Hakapaino Oy. <<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129155/Tyokyvynulottuvuudet.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Viitattu 23.5.2024.

Hakkarainen, Tanja & Kan, Suvi & Kokko, Elina & Ollila, Johanna & Viitala, Nora 2024. Toimintakyvyn tukeminen. Teoksessa Hakkarainen, Tanja & Kan, Suvi & Kokko, Elina & Ollila, Johanna & Viitala, Nora (toim.). Hyvinvoinnin ja toimintakyvyn edistäminen. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Halonen, Anu 2022. Kannanotto: Toimintaterapeutit tulee lisätä työterveyshuollon ammattihenkilöiksi. Suomen Toimintaterapeuttiliitto. Ajankohtaista. Julkaistu 10.2.2022. <<https://www.toimintaterapeuttiliitto.fi/ajankohtaista/kannanotto-toimintaterapeutit-tuleellisata-tyoterveyshuollon-ammattihenkiloiksi/>>. Viitattu 28.4.2024.

Härkäpää, Kristiina & Martin, Marjatta & Järvikoski, Aila 2015. Kuntoutustiede yliopistojen oppiaineena? - Yliopistoverkoston yhteistyön. Kuntoutus 38 (2), 62–64. <https://www.researchgate.net/publication/310157871_Kuntoutustiede_yliopistojen_oppiaineena_-_yliopistoverkoston_yhteistyona>. Viitattu 1.5.2024.

Hautala, Tiina & Hämäläinen, Tuula & Mäkelä, Leila & Rusi-Pyykönen Mari 2016. Toiminnan voimaa. Toimintaterapia käytännössä. Helsinki: Edita

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2011. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Ilmarinen, Juhani 2006. Pitkää työuraa! Ikääntyminen ja työelämän laatu Euroopan Unionissa. Helsinki: Työterveyslaitos, 2006. <<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/72340/URN:NBN:fi-fe201504226126.pdf?sequence=1>>. Viitattu 16.9.2024.

Innokylä. Toimintamalli. 3X10D Elämäntilanteen arviointikysely ja 3X10D Elämänpyörävisualisointi. <<https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/3x10d-elamantilanteen-arviointikysely-ja-3x10d-elamanpyora-visualisointi>>. Viitattu 23.4.2025.

Järvikoski, Aila & Takala, Esa-Pekka Juvonen-Posti, Pirjo & Härkäpää, Kristiina 2018. Työkyvynkäsite ja työkykymallit kuntoutuksen tutkimuksessa ja käytännössä. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan raportteja 13. <<https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/76fe2056-5c0b-4131-9215-e23b086f2d57/content>>. Viitattu 19.5.2024.

Kananen, Jorma 2017. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Suomen yliopistopaino Oy – Juvenes print.

Kansaneläkelaitos. Työllistymistä edistävät palvelut. <<https://www.kela.fi/tyollistymista-edistavat-palvelut>>. Viitattu 24.5.2024.

Karhula, Maarit & Sellman, Jaana & Sipari, Salla & Ylisassi, Hilikka 2022. Tavoitteellisuus tukee kuntoutumista. Teoksessa Autti-Rämö, Ilona & Salminen, Anna-Liisa & Rajavaara, Marketta & Melkas, Susanna (toim.). Kuntoutuminen. E-kirja. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Karjalainen, Jarno & Karjalainen, Vappu 2010. Kuntouttava työtoiminta - Aktiivista sosiaalipolitiikkaa vai työllisyyspolitiikkaa? Empiirinen tutkimus pääkaupunkiseudulta. Helsinki: Yliopistopaino. <<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80039/4aa5eb26-0e0e-4dac-928e-4597d8c7a8d9.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Viitattu 10.2.2025.

Katz, Noomi & Itzkovich, Malka & Averbuch, Sara & Elazar, Betty 1989. Loewenstein Occupational Therapy Cognitive Assessment (LOTCA) battery for brain-injured patients: Reliability and validity. *American Journal of Occupational Therapy*, 43. 184–192. <<https://research-ebSCO-com.ezproxy.metropolia.fi/c/gnwe6c/viewer/pdf/hk77w7nexj?route=details>>. Viitattu 23.4.2025

Kaukiainen, Ari 2022. Kohti työkyvyn aleneman varhaista tunnistamista. Teoksessa Autti-Rämö, Ilona & Salminen, Anna-Liisa & Rajavaara, Marketta & Melkas, Susanna (toim.). Kuntoutuminen. E-kirja. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Kerätär, Raija 2016. Kun katsoo kauempaa, näkee enemmän. Monialainen työkyvyn arviointi ja kuntoutustarpeen arviointi pitkäaikaistyöttömillä. Oulun yliopisto. <<https://oulu.repo.oulu.fi/bitstream/handle/10024/35819/isbn978-952-62-1086-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Viitattu 11.11.2024.

Kinnunen, Maria 2022c. Toimintakyvyn arviointi ja toimintakykyyn vaikuttaminen. Teoksessa Patja, Kristiina & Absetz, Pilvikki & Rautava, Päivi (toim.). Terveiden edistäminen. E-kirja. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Kinnunen, Marja 2022a. Toimintakyvyn moniulotteisuus. Teoksessa Patja, Kristiina & Absetz, Pilvikki & Rautava, Päivi (toim.). Terveiden edistäminen. E-kirja. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Kinnunen, Marja 2022b. Toimintakyky ja terveys. Teoksessa Patja, Kristiina & Absetz, Pilvikki & Rautava, Päivi (toim.). Terveiden edistäminen. E-kirja. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Kippola-Pääkkönen, Anu & Karhula, Maarit 2025a. Toimintakyky monimerkityksellisenä ilmiönä. Teoksessa Kerätär, Raija & Koskela, Liisa (toim.). Toiminta ja työkyky. E-kirja. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. Luku 1.

Kippola-Pääkkönen, Anu & Karhula, Maarit 2025b. Toimintakykyä kuvaavia teorioita, malleja ja viitekehyksiä. Teoksessa Kerätär, Raija & Koskela, Liisa (toim.). Toiminta ja työkyky. E-kirja. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. Luku 1.

Kippola-Pääkkönen, Anu & Karhula, Maarit 2025c. Toimintakykyinen väestö. Teoksessa Kerätär, Raija & Koskela, Liisa (toim.). Toiminta ja työkyky. E-kirja. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. Luku 1.

Kouvolan aikuiskoulutussäätiö. <<https://www.aikuiskoulutussaatio.fi/>>. Viitattu 3.5.2024.

Kuntaliitto 2024. Kuntouttavasta työtoiminnasta matalan kynnyksen palveluun. Julkaistu 27.3.2024. <<https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/Kuntouttavasta-tyotoiminnasta-matalan-kynnyksen-palveluun-27032024%20%28004%29.pdf>>. Viitattu 1.12.2024.

Kuntouttava työtoiminta 2023. Terveys- ja hyvinvoinninlaitos. <<https://thl.fi/aiheet/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/tyoelamaosallisuus/kuntouttava-tyotoiminta>>. Viitattu 3.5.2024.

Kurvinen, Arja & Jolkkonen, Arja & Lemponen, Virpi & Ylhäinen, Marjo 2019. Pitkäaikaistyöttömissä on työvoimapotentiaalia. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2019: 12. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161390/TEM_12_2019_Pitkaaikaistyottomissa.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 15.11.2024.

Kylmä, Jari & Juvakka Taru 2012. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita Prima Oy.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta. 2001. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010189>>. Viitattu 3.5.2024.

Law, Mary & Baum, Carolyn & Dunn Winnie 2005. Section II: Introduction. Teoksessa Law, Mary & Baum, Carolyn & Dunn, Winnie (toim.) *Measuring Occupational Performance: Supporting Best Practice in Occupational Therapy*. Second Edition. Thorofare: Slack Incorporated.

Law, Mary & Baum, Carolyn 2005. Measurement in Occupational Therapy. Teoksessa Law, Mary & Baum, Carolyn & Dunn, Winnie (toim.) *Measuring Occupational Performance: Supporting Best Practice in Occupational Therapy*. Second Edition. Thorofare: Slack Incorporated.

Law, Mary & Cooper, Barbara & Strong, Susan & Stewart, Debra & Rigby, Patricia & Letts, Lori 1996. The Person-Environment-Occupation Model: A transactive approach to occupational performance. *Canadian Journal of Occupational Therapy*. Vol. 63 No. 1, 9–23. <<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/000841749606300103>>. Viitattu 29.3.2024.

Letts, Lori & Rigby, Patty 2003. Environment and Occupational Performance: Theoretical Considerations. Teoksessa Letts, Lori & Rigby, Patty & Stewart, Debra (toim.) *Using Environments to Enable Occupational Performance*. Thorofare: Slack Incorporated.

Lindqvist, Tuija & Oksala, Ilkka & Pihlman, Marja-Riitta (toim.) 2001. Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2001:8. Helsinki: Valtioneuvosto. <<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70135/kuntouttava.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Viitattu 14.11.2024.

Mäntyneva, Päivi 2020. Aktiivisen sosiaalipolitiikan ytimessä: Etnografinen tutkimus kuntouttavasta työtoiminnasta. Helsinki: Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 175. Julkaistu 5.12.2020. <<https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/72de3ef1-a0fb-43d8-9b89-f49cf9df1b10/content>>. Viitattu 28.1.2024.

Maunu, Tallamaria & Räisänen, Heikki & Tuomaala, Mika 2023. Pitkä työttömyys. Työ- ja elinkeinoministeriö. TEM-analyyseja 114/2023. <<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164842/Pitk%C3%A4%20ty%C3%B6tt%C3%B6myys.pdf>>. Viitattu 1.2.2025

Nevalainen, Marja 2018. Käyttäjän kokemus työkyvyn arvioinnin välineistä IMBA ja Melba. Seurantatutkimuksen raportti. Helsinki: Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö. <<https://www.vamlas.fi/wp-content/uploads/2018/10/kyttjn-kokemus-tykyvyn-arvioinnin-vlineist-imba-ja-melba-2018.pdf>>. Viitattu 23.4.2025.

Oivo, Tuija Ja Kerätär, Raija 2018. Osatyökykyisten reitit työllisyyteen - etuudet, palvelut, tukitoimet. Sosiaali- ja terveysministeriön muistioita 43/2018. <<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161151/STM%20rap%2043%202018%20Osatyokykyisten%20reitit%20tyollisyyteen.pdf?sequence=4&isAllowed=y>>. Viitattu 10.10.2024.

Oksanen, Jorma 2020. Sosiaalisen toimintakyvyn mittarit. Käypä hoito -suositus. Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. <<https://www.kaypahoito.fi/nix02809>>. Viitattu 23.4.2025.

Partanen, Tuija & Hämäläinen, Tuula 2022. Toimintaterapia. Teoksessa Autti-Rämö, Ilona & Salminen, Anna-Liisa & Rajavaara, Marketta & Melkas, Susanna (toim.). Kuntoutuminen. E-kirja. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Pekkanen, Meri & Ronkainen, Anne-Mari & Piipponen, Mervi 2020. Intoa kuntoutumiseen - käytännön opas työntekijöille. Helsingin kaupunki ja Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca. <https://socca.fi/wp-content/uploads/2024/12/Intoa_kuntoutumiseen_-opas_saavutettava_verkkoon.pdf>. Viitattu 11.11.2024.

Puusa, Anu & Juuti, Pauli 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus.

Ross, Joanne 2007. Occupational Therapy and Vocational Rehabilitation. John Wiley and Son's Ltd. E-kirja. Luku 3.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa 2005. Haastattelu tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Sainio, Päivi & Salminen, Anna-Liisa 2022a. Arvioinnin kohteen valinta. Teoksessa Autti-Rämö, Ilona & Salminen, Anna-Liisa & Rajavaara, Marketta & Melkas, Susanna (toim.). Kuntoutuminen. E-kirja. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Sainio, Päivi & Salminen, Anna-Liisa 2022b. Toimintakyvyn arviointiin monia syitä. Teoksessa Autti-Rämö, Ilona & Salminen, Anna-Liisa & Rajavaara, Marketta & Melkas, Susanna (toim.). Kuntoutuminen. E-kirja. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Sainio, Päivi & Salminen, Anna-Liisa 2022c. Ammatillaiset arvioinnin tekijöinä. Teoksessa Autti-Rämö, Ilona & Salminen, Anna-Liisa & Rajavaara, Marketta & Melkas, Susanna (toim.). Kuntoutuminen. E-kirja. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Sandqvist J, Ekbladh E 2017. Applying the model of human occupation to vocational rehabilitation. In Taylor, R. (edit) Kielhofner's model of human occupation. 5th ed. Philadelphia: Wolters Kluwer.

Savolainen, Tuija & Arajuri, Virpi (toim.) 2017. Toimintaterapianimikkeistö. <<https://www.toimintaterapeuttiliitto.fi/site/assets/files/2411/toimintaterapianimikkeisto.pdf>>. Viitattu 1.2.2025.

Shaw, Lynn & Jennings, Mary Beth & MacDonald, Michael & Verge, Janine 2024. Use of the Person-Environment-Occupation Model as an Analytic Tool for Audiology, Occupational Therapy, and Workplaces in Generating Solutions to Support Workers with Hearing Loss Succeed at Work. Canadian Audiologists Vol. 11 No. 2. <<https://canadianaudiologist.ca/use-of-the-person-environment-occupation-model-as-an-analytic-tool-for-audiology-occupational-therapy-and-workplaces-in-generating-solutions-to-support-workers-with-hearing-loss-succeed-at-work/>>. Viitattu 1.4.2024.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Kuntouttava työtoiminta. <<https://stm.fi/kuntouttava-tyotoiminta>>. Viitattu 20.2.2024.

Stakes 2004. ICF Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus. Stakes. Ohjeita ja luokituksia 2004: 4. Jyväskylä. <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/42407/9513311597_fin.pdf>. Viitattu 23.10.2024.

Strong, Susan & Rigby, Patty & Stewart, Debra & Law, Mary & Letts, Lori & Cooper, Barbara 1999. Application of the Person-Environment-Occupation Model: A practical tool. Canadian Journal of Occupational Therapy. Vol. 66 No. 3, 122–133. <<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/000841749906600304>>. Viitattu 20.3.2024.

Taylor, Renée R. & Lee, Sun Wook & Kielhofner, Gary & Ketkar, Manali 2009. Therapeutic Use of Self: A Nationwide Survey of Practitioners' Attitudes and Experiences. The American Journal of Occupational Therapy 63 (2). <<https://research.aota.org/ajot/article-abstract/63/2/198/5270/Therapeutic-Use-of-Self-A-Nation-wide-Survey-of?redirectedFrom=fulltext>>. Viitattu 25.5.2024.

Taylor, Renée R. & Lee, Sun Wook & Kielhofner, Gary 2011. Practitioners' Use of Interpersonal Modes Within the Therapeutic Relationship

Taylor, Renée R. 2017. Kielhofner's Model of Human Occupation: Theory and application. 5. painos. Philadelphia: Wolters Kluwer.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Kuntouttavan työtoiminnan sisältö. <<https://thl.fi/aiheet/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/tyoelamaosallisuus/kuntouttava-tyotoiminta/kuntouttavan-tyotoiminnan-sisalto>>. Viitattu 6.2.2025.

Terveyskylä 2023. Työkykyinen, työkyvytön vai osatyökykyinen? Päivitetty 8.12.2023. <<https://www.terveyskyla.fi/kuntoutumistalo/ammattilaiset/tyokyvyn-tukeminen/tyokykyhuomioitava-kaikissa-terveydenhuollon-kohtaamisissa/tyokykyinen-tyokyvyton-vai-osatyokykyinen>>. Viitattu 10.11.2024.

THL 2023. Mitä on toimintakyky? Verkkojulkaisu. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Päivitetty 20.12.2023. <<https://thl.fi/aiheet/toimintakyky/mita-toimintakyky-on>>. Viitattu 25.10.2024.

THL 2024. ICF-luokitus. Verkkojulkaisu. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Päivitetty 13.3.2024. <<https://thl.fi/aiheet/toimintakyky/icf-luokitus>>. Viitattu 28.10.2024.

Tilastokeskus 2025. Työvoimatutkimus. Työllisten määrä väheni ja työttömien määrä kasvoi maaliskuussa 2024 vuoden takaiseen verrattuna. Julkaistu 25.2.2025. <<https://stat.fi/julkaisu/cm0xkg2437hy607vwrypjtxp3>>. Viitattu 11.3.2025.

Tilastokeskus a. Käsitteet. Pitkäaikaistyötön. Helsinki: Tilastokeskus. <<https://stat.fi/meta/kas/pitkaaikaistyot.html>>. Viitattu 14.11.2024.

Tilastokeskus b. Käsitteet. Työtön. Helsinki: Tilastokeskus. <<https://stat.fi/meta/kas/tyoton.html#tab3>>. Viitattu 14.11.2024.

Toimintaterapian ammattieettiset ohjeet 2024. Toimintaterapeuttiliitto. Päivitetty 2024. <https://www.toimintaterapeuttiliitto.fi/site/assets/files/3264/toi_ammattieettiset_ohjeet_2024.pdf>. Viitattu 20.2.2025.

Townsend, A. Elizabeth & Polatajko, J. Helen 2007. Enabling Occupation II: Advancing Occupational Therapy. Vision for Health, Well-Being, & Justice through occupation. CAOT Publications ACE Ottawa, Ontario.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019. Teoksessa Kohonen, Iina & Kuula-Luumi, Arja & Spoof, Sanna-Kaisa (toim.). Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisu 3/2019. Helsinki. <https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf>. Viitattu 12.11.2024.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023. Teoksessa Keiski, Riitta & Hämäläinen, Kari & Karhunen, Matti & Löfström, Erika & Näreaho, Susanna & Varantola, Krista & Spoof, Sanna-Kaisa Tarkiainen, Terhi & Kaila, Eero & Aittasalo, Minna (toim.). Hyvä tieteelli-

nen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsittely Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023. Helsinki. Julkaistu 15.3.2023. <https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf>. Viitattu 26.4.2024.

Työ- ja elinkeinoministeriö. TE-palvelut 2024 uudistus. <<https://tem.fi/te-palvelut-2024-uudistus>>. Viitattu 10.3.2025.

Työterveyslaitos a. Teemat. Työhyvinvointi ja työkyky. Työkyky. <<https://www.ttl.fi/teemat/tyoohyvinvointi-ja-tyokyky/tyokyky>>. Viitattu 20.5.2024.

Työterveyslaitos b. Teemat. Työhyvinvointi ja työkyky. Työkyky. Kykyviisari. <<https://www.ttl.fi/teemat/tyoohyvinvointi-ja-tyokyky/tyokyky/kykyviisari>>. Viitattu 23.4.2025.

Työvoimatutkimus 2016. Tilastokeskuksen ja työ- ja elinkeinoministeriön työttömyystilastojen vertailu. Helsinki: Tilastokeskus. Päivitetty 14.9.2016. <https://stat.fi/til/tyti/tyti_2016-08-23_men_001.html>. Viitattu 13.11.2024.

Vaarama, Marja 2011. Sosiaalipolitiikan nykytila. Teoksessa Palola, Emilia & Karjalainen, Vappu (toim.). Sosiaalipolitiikka - Hukassa vai uuden jäljillä? <<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80271/970d363e-9edf-4b54-a76e-446b81ed34b5.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Viitattu 23.1.2024.

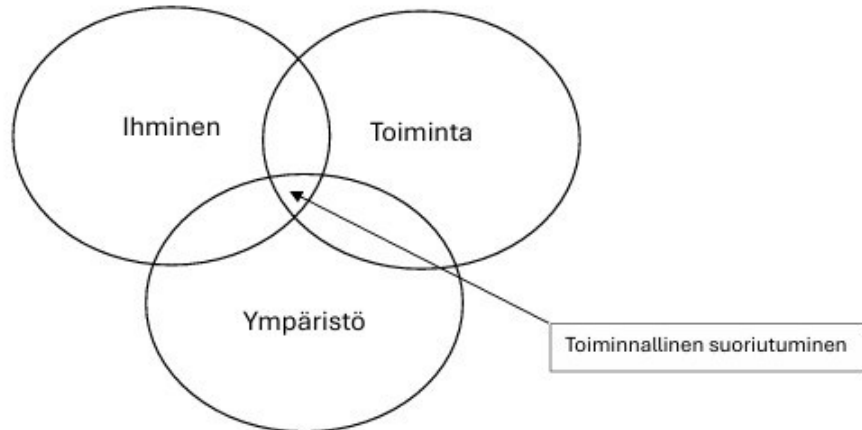
Valtioneuvosto 2023. Vahva ja välittävä Suomi. Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023. Helsinki: Valtioneuvoston julkaisuja 2023:58. <<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165042/Paaministeri-Petteri-Orpon-hallituksen-ohjelma-20062023.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Viitattu 15.4.2024.

WFOT 2021. Position statement on occupational science (Revised 2012). Suomen Toimintaterapeuttiliitto. <<https://www.toimintaterapeuttiliitto.fi/site/assets/files/2352/occupational.pdf>>. Viitattu 20.9.2014.

Liitteet

Liite 1. Haastattelurunko

Haastattelurunko:

Yleiset kysymykset:

Kerro miten olet ollut tekemisissä kuntouttavan työtoiminnan palvelun kanssa ja millaisessa roolissa?

Onko sinulla muuta koulutusta kuin toimintaterapia-alan koulutus?

Teema 1: Ympäristö

Miten kuvailisit kuntouttavaa työtoimintaa ympäristönä asiakkaalle?

Miten kuvailisit kuntouttavan työtoiminnan ympäristöä toimintaterapeutille?

Mitä kehitettävää kuntouttavan työtoiminnan palvelussa on?

Teema 2: Ihminen

Millaisia ovat tyypilliset kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat?

Minkälainen työ- ja toimintakyky kuntouttavan työtoiminnan asiakkailla on?

Minkälaisia tavoitteita asiakkailla on kuntouttavassa työtoiminnassa?

Teema 3: Toiminta

Mitä kuntouttavassa työtoiminnassa tehdään?

Miten toimintaterapeutti edistää asiakkaan työ- ja toimintakykyä?

Mitä lisäarvoa toimintaterapeutti tuo pitkäaikaistyöttömien asiakkaiden kanssa työskentelylle?

Miten kehittäisit kuntouttavaa työtoimintaa?

Liite 2. Analyysitaulukko

Pelkistetyt ilmaukset	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka vai teoreettinen käsite
<p>Työkyvyn laaja-alainen asiantuntemus</p> <p>Työ- ja toimintakyvyn (moninaiset) haasteet</p> <p>Terveydelliset haasteet</p> <p>Työ- ja toimintakyvyn arviointimenetelmien hyödyntäminen</p> <p>Työ- ja toimintakykyyn vaikuttavien tekijöiden laaja-alainen kartoittaminen</p> <p>Asiakkaan haastattelu ja elämänhistorian ja -tilanteen kartoitus</p> <p>Havainnoinnin monipuoliset mahdollisuudet</p>	Työ- ja toimintakyvyn arviointi	Toimintakyvyn edistäminen	Ihminen
<p>Tavoitteet SMART-periaatteen mukaan</p> <p>Tavoitteet GAS-menetelmän mukaan</p> <p>Tavoitteiden toteutumisen seuranta</p> <p>Tavoitteiden arvioiminen väli- ja loppu arvioinnissa</p> <p>Toimintaan sitouttaminen ja motivoiminen</p>	Tavoitteen asettelu, seuranta ja arviointi	Voimavarojen edistäminen	
Oman persoonan hyödyntäminen työssä	Itsen terapeuttinen käyttö	Terapiasuhteen muodostaminen	
<p>Muiden palveluiden tarpeen tunnistaminen</p> <p>Palveluohjaus</p>	Yksilöohjaus	Terveyden edistäminen	
<p>Uusien taitojen omaksumisen tukeminen</p> <p>Työtehtävien harjoittelu</p>	<p>Arjen- ja työelämä taitojen edistäminen</p> <p>Ammatillisen osaamisen vahvistaminen</p>	Työpajatoiminta	Toiminta
Sosiaalisissa tilanteissa toimiminen	Sosiaalisten- ja vuorovaikutustaitojen edistäminen	Ryhmätoiminta	

Yhdessä tekeminen Oman toiminnan reflektointi	Itsetuntemuksen edistäminen		
Retket Kulttuurielämykset Erilaiset tutustumiskäynnit	Toiminnallisen identiteetin vahvistaminen Elämänlaadun ja yhteiskuntaan osallistumisen edistäminen Itsenäisyyden vahvistaminen	Ulospäinsuuntaava toiminta	
Ympäristön ja toiminnan vaatimusten yhteensovittaminen asiakkaan taitojen, valmiuksien ja tarpeiden kanssa	Toiminnan pilkkominen ja syväallinen tarkastelu Työn sisältö ja vaatimukset	Toiminnan analyysi ja -adaptaatio	
Tiedon jakaminen asiakkaan lähipiirille Tiedon jakaminen työpaikalle tai opiskelupaikalle Tiedon jakaminen asiakkaan muille toimijoille	Laaja-alainen ymmärrys toimintakyvystä ja siihen vaikuttavista tekijöistä	Ohjaus, neuvonta, konsultaatio	Ympäristö
Työergonomia-osaaminen Apuvälineosaaminen Asennekasvatustyö Työpäivien ja -aikojen suunnittelu	Ympäristön arviointi Ympäristön muokkaaminen	Ympäristön ja asiakkaan tarpeiden yhteen sovittaminen	
Yhteistyö asiakkaan lähipiirin ja muiden toimijoiden kanssa	Asiakkaan yksilöllisten tarpeiden sanoittaminen Verkostotyö	Puolesta puhuminen	

Liite 3. Tiedote tutkimuksesta

Tutkittavan informointilomake

TIEDOTE TUTKIMUKSESTA

Kuvaus toimintaterapeuttien keinoista pitkäaikaistyöttömien asiakkaiden työkyvyn edistämisen tueksi kuntouttavassa työtoiminnassa.

Pyyntö osallistua tutkimukseen

Teitä on pyydetty mukaan tutkimukseen, jossa tutkitaan toimintaterapian keinoja pitkäaikaistyöttömien asiakkaiden työkyvyn edistämisen tueksi kuntouttavassa työtoiminnassa. Olemme arvioineet, että sovitte tutkimukseen, koska asiakaskuntanne koostuu pitkäaikaistyöttömistä henkilöistä ja teidän koulutushistoriastanne löytyy toimintaterapian tutkinto-ohjelma. Tämä tiedote kuvaa tutkimusta ja teidän osuuttanne siinä. Perehdyttyänne tähän tiedotteeseen teille järjestetään mahdollisuus esittää kysymyksiä tutkimuksesta, jonka jälkeen teiltä pyydetään suostumus tutkimukseen osallistumisesta.

Vapaaehtoisuus

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Kieltäytyminen ei vaikuta oikeuksiinne tai asemaanne työyhteisössänne. Voitte myös keskeyttää tutkimuksen koska tahansa syytä ilmoittamatta. Mikäli keskeytätte tutkimuksen tai peruutatte suostumuksenne, teiltä keskeyttämiseen ja suostumukseen peruuttamiseen mennessä kerättyjä tietoja voidaan käyttää osana tutkimusaineistoa erikseen sovittavalla tavalla.

Tutkimuksen tarkoitus

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on luoda käsitys siitä, miten toimintaterapeutit voivat tukea pitkäaikaistyöttömien asiakkaiden työkykyä kuntouttavassa työtoiminnassa.

Tutkimuksen toteuttajat

Tutkimus toteutetaan Metropolian Ammattikorkeakoulun opinnäytetyönä työelämäyhteistyössä Kouvolan Aikuiskoulutussäätiön kanssa. Tutkijoina toimivat toimintaterapeuttiopiskelijat Hanna Tolmunen ja Taru Huttunen. Työelämäyhteyden yhteyshenkilönä ja ohjaajana toimii toimintaterapeutti ja palvelukoordinaattori Jaana Haapala. Opinnäytetyön ohjaajina toimivat Metropolian Ammattikorkeakoulusta Jari Pihlava ja Ulla Vehkaperä.

Tutkimusmenetelmät ja toimenpiteet

Tutkittavalta vaaditaan mahdollisuutta osallistua etäyhteydenvälityksellä Zoom-ohjelmistossa järjestettävään 60–90 minuutin pituiseen haastatteluun työajalla.

Tutkimus toteutetaan siten, että jokaista osallistujaa haastatellaan identtisen haastattelurungon avulla. Kaikkien haastateltavien yhdessä tuottamaa tietoa tullaan vertaamaan keskenään.

Kustannukset ja niiden korvaaminen

Tutkimukseen osallistuminen ei maksa teille mitään. Osallistumisesta ei myöskään makseta erillistä korvausta.

Tutkimustuloksista tiedottaminen

Opinnäytetyö julkaistaan avoimesti Theseus-tietokannassa vuoden 2025 loppu puolella, josta tutkimuksen tulokset ovat nähtävillä.

Tutkittavan informointilomake

Tutkimuksen päätyminen

Myös tutkimuksen suorittaja voi keskeyttää tutkimuksen, jos tutkimuksen aikana nousee esille esteitä tutkimuksen loppuun viemiselle. Esteenä voi olla esimerkiksi haastattelusta aiheutuva haitta tutkittavalle. Haastatteluun osallistuneet toimintaterapeutit näkevät tutkimustulokset vapaasti luettavasta ja julkisesta opinnäytetyöraportista Theseus-palvelusta.

Tutkimuksen aineistojen hävittäminen

Opinnäytetyötä ei tehdä osana projektia eikä sen aineistoa luovuteta jatkokäyttöön. Tutkimusaineistoa säilytetään Metropolian OneDrive-pilvipalvelussa tarkoin osoitetussa kansiossa opinnäytetyön raportointiin saakka. Aineisto hävitetään päällekirjoittamalla, jonka jälkeen päällekirjoitettu aineisto siirretään tietokoneen roskakoriin. Roskakori tyhjennetään viimeistään 31.12.2025.

Lisätiedot

Pyydämme teitä tarvittaessa esittämään tutkimukseen liittyviä kysymyksiä tutkijalle/tutkimuksesta vastaavalle henkilölle.

Liite 4. Tutkittavan kirjallinen suostumuslomake

Tutkittavan kirjallinen suostumuslomake

Tutkimuksen nimi: Työkyvyn edistäminen toimintaterapian keinoin kuntouttavassa työtoiminnassa

Tutkimuksen toteuttaja:

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Taru Huttunen, taru.huttunen@metropolia.fi

Hanna Tolmunen, hanna.tolmunen@metropolia.fi

Jari Pihlava (ohjaava opettaja) jari.pihlava@metropolia.fi

Ulla Vehkaperä (ohjaava opettaja), ulla.vehkapera@metropolia.fi

Minua [tutkittavan nimi] on pyydetty osallistumaan yllä mainittuun tutkimukseen, jossa selvitetään teemahaastattelun keinoin työkyvyn edistämistä ja toimintaterapian keinoja siihen kuntouttavassa työtoiminnassa.

Olen saanut tiedotteen tutkimuksesta ja ymmärtänyt sen. Tiedotteesta olen saanut riittävän selvityksen tutkimuksesta, sen tarkoituksesta ja toteutuksesta, oikeuksistani sekä tutkimukseen mahdollisesti liittyvistä hyödyistä ja riskeistä. Minulla on ollut mahdollisuus esittää kysymyksiä ja olen saanut riittävän vastauksen kaikkiin tutkimusta koskeviin kysymyksiini. Olen saanut tiedot tutkimukseen mahdollisesti liittyvästä henkilötietojen keräämisestä, käsittelystä ja luovuttamisesta ja minun on ollut mahdollista tutustua tutkimuksen tietosuojaselosteeseen.

Osallistun tutkimukseen vapaaehtoisesti. Minua ei ole painostettu eikä houkuteltu osallistumaan tutkimukseen.

Minulla on ollut riittävästi aikaa harkita osallistumistani tutkimukseen.

Ymmärrän, että osallistumiseni on vapaaehtoista ja että voin peruuttaa tämän suostumukseni koska tahansa syytä ilmoittamatta. Olen tietoinen siitä, että mikäli keskeytän tutkimuksen tai peruutan suostumukseni, minusta keskeyttämiseen ja suostumuksen peruuttamiseen mennessä kerättyjä tietoja ja näytteitä voidaan käyttää osana tutkimusaineistoa. Allekirjoituksellani vahvistan osallistumiseni tähän tutkimukseen. Tutkimukseen liittyvien henkilötietojen käsittelyperusteena on suostumus, vahvistan allekirjoituksellani suostumukseni myös henkilötietojeni käsittelyyn. Minulla on oikeus peruuttaa suostumukseni ilmoittamalla.

Alkuperäinen allekirjoitettu tutkittavan suostumus sekä kopio tutkimustiedotteesta liitteineen jäävät tutkijan arkistoon. Tutkimustiedote liitteineen ja kopio allekirjoitetusta suostumuksesta annetaan tutkittavalle.

Allekirjoitus: _____

Nimenselvitys: _____